

„Varpas“ išleidžiamas
Tilžeje 20 kiekvieno
mėnesio. Metinė prekė
su prisijuntimu:
Rusijoje uždeng-
tose gromatose . 6 rubl.,
Prusose . . . 4 mark.,
Amerikoje ir kitur 5 mark.

VARPAS

Apgarsinimai „Varpe“
kaštuoja už kiekvieną ke-
tvirtai dalį eilutę smulkin
raštu spaustą 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje T i l ž ė j e.
(Tilsit, Ostpreussen.)

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Mes ir lenkai.

Nedaryk kitam, ko nenori idant tau būtų daryta! Sena tai sentencija, bet visada duosis pritaikyti prie žmonių; nes jįjė paremta ant teisybės. Pagal mokymą tos sentencijos, mes norėjome ir norime visada su mūsų kaimynais ir su svetimtaučiais, Lietuvoje apsigyvenusiais, gražiai elgtis, nežiurint ant to, kokios tautiškos kilmės jie būtų. Jaigu atsiranda kur tarp mūsų ir tų ne-lietuviškų gaivalų nesutikimai, ne tiek mus užtatai kaltinti prigulėtų, kiek kitų pusę, rodos tyčia nenorinčią su mumis susitaikyti, nes mes nenorime keršto nieko tokio svetimiems, ko negalime norėti, kad jie mums norėtų arba užgiti stengtus.

Apie mūsų nesutikimus su maskoliais, kurių kitoks yra padėjimas, neminėsime, nes tarp jų ir mūsų nesutikimus savo neteisybėmis labiausiai valdžios sėja; o tikrų nuomonių tautos mes ir žinot negalime, bet negalime užtylėti nenurodę mūsų prietikių su lenkais, tokiam jau, kaip ir mes padėjime esanziais. Vienokis padėjimas dabar, vienoki reikalai, rupestis apie užlaikymą savo tautiškos esybės, drauge perleista praeiga (nors jiems mes dangel turėtumėm ką užmetinėti; bet to dabar neminėsime), rodos turėtų suartinti lenkus su mumis, palengvinti susitaikymą, bet atsitikimai iš gyvenimo ne tai mums parodo.

Tarp lenkų Lenkijos dauginamas nežino nieko apie lietuvius kaip skirtingą etnografišką gaivalą, su skirtinga kalba, bet mislyja juos esant lenkais, kurių kalba skiriasi tiktai akcentu labjau pra-
tęstu, (ir Prusuos lietuvius iš Maskolijos žmones lenkais vadina, bet jau apšvesti žmonės, įpačgi rašėjai apie skirtybę lietuvių nuo lenkų gerai supranta). Lenkų rašėjai ne tiktai tą nežinią žmonių nesistengia iššblaskyti, bet, rodos, tyčia teisybės nenor praleisti, nes nemislyjame, kad ir jie būtų obskurantai, apie skirtumą lietuvių nuo lenkų nieko nežinanti.

Nuomonių prastų žmonių, mažai ką žinančių apie lietuvius, įpač apie jų skirtumą nuo lenkų, mes minėti negalime, nes jų nežinome, bet tarp apšviestųjų, įpačgi tarp lenkiškų rašėjų, nuo

kurių mokinasi ir tamsus, nežinantieji žmonės, mažai del mūsų skirtybės atrandame tolerancijos. Netolerancija prisilaikančių vuodegos taip vadinamos konservatiškos partijos, ginančios idealus pašarvotos praeigos ir juos dar užtenkančiai neapraudojusios — dar suprasti galime: jie gal mielai norėtų gražinti bėgimą gyvenimo atgal į laikus baudžiavos, kuomet dvarponis laikė lietuviukinją už savo savastį, kurią galėjo vartoti, kaip sau norėjo; neužkanta vienok prigulinių prie progresiškų partijų jau sunku mums suprasti įpač, kad per neužkanta nieko lenkai del savo tautos laimėti negal. Pakol prie paminėjimo lietuvių tautos rasdavom visada padėtus? kokiam ten aristokratų **Slowo**, (zaunijimų Amerikoje lakraščių nė neminėsime) arba pakol a. a. senuks Karotynski letargiškai miegančioje **Gazeta Warszawska** bausdavo tuos lietuvius, kurie stengiasi atsiskirti nuo lenkų, galėjome juoktis — bet apsireiszkimą neužkantos del mūsų skirtybės nuo lenkų atrandame ir visai priešingų nuomonių prisilaikančiuose laikraščiuose, arba aiškiaus sakant, nepažįstame lenkiško laikraščio, arba ir taip rašto, kurisai sutiktų su mūsų tautiška skirtybe, kuris be putų ant lupų galėtų klausyti apie mūsų stengimąsi išsivystyti iš lenkiškų vistyklų. Randame, kaip-kađa lenkiškuose laikraščiuose užtarimus už mus prieš neteisybes maskolių, arba ir vokiečių, bet tie patys laikraščiai, kaip jų nuomonės parodo, ne perlabai užtartų, jai tuos paczius darbus, kokius daro maskoliai, ar vokiečiai, daryti galėtų lenkai ar jai juos galėtų apversti ant naudos lenkystės, tai yra pyksta jie ne užtatai, kad mus maskoliai skriaudžia, bet rodos, užtatai, kad lenkai mus skriausti negal ir kad iš to skriaudimo lenkams nėra jokios šiadien naudos.

Vos prariukė „**Kraujaus**“ „**Lietwomani**“, kuriame dirbanti del naudos tautiškos skirtybės lietuviai pavaditi tapo nihilistais, anarchistais, kuriuos maskolių žandarams gaudyti prigul, o patys darbai sulygiti su darbu papuaso, norinčio su skrybelę užkimšti vamzdį kanuolės ir su ja

kulka užlaikyti — jau atsirado kits, trumpas, teisybė, pamirėjims apie litvakus demokratiškame neva **Glos'e**. Pseudo-demokratiškas Varšavos laikraštis (tikrai demokratiškai žinotu, kad demokratiškos idejos priverstė valdžias paliuosuoti raiščius bajorų skriaudžiamų ukinikų, o per tai, patraukė juos į naują gyvenimą ir kur tie ukinikai buvo kitokios tautiškos kilmės, su kitokia kalba, pagimdė tarp tų, seniau prispaustų, atskirus tautiškus siekimus), pamirėjęs koki, ten mokįtoją žydiškos mokslinycios Lubline Solonovičia, sako, kad jisai dirbo taip, kaip dar iki šiadien dirba daugel taip vadinamų litvakų, t. y. stengėsi apšviesti vaikus, bet nė patsai vietinės kalbos nevartojo, nė prie jos vartojimo nevertė mokytinius. Iszpuola, kad pagal reikalavimus **Glos'o** prigulėtų apšviestiems lietuviams versti visus lietuvius priedavartojimo lenkiškos kalbos; bet kodėl garbingas laikraštis neužbaigia jau savo išmintingo pamokinimo ir neparodo, ką lietuviams prigul daryti su lietuviška kalba? Ar ją į mėšlyną išmetus priimti lenkišką?

Be reikalo įieškotum lenkiškuose laikraščiuose, arba ir taip raštuose nuomonių pripažįstančių lietuviams tautiškas tiesas ir pripažinimą jiems lietuviškos kalbos. Apie lenkus, apsigyvenusius Lietuvoje, daugiausiai sulenkėjusius lietuvius, dvarponius ir bajorus, nėra nė ka sznekėti: jie mielai visi norėtų grįžti į laikus baudžiavos; bet, kad gyvenimas nesiduoda gražiti atgal, nekenczia jie lygiai lietuvių delto, kad jie muzikai, nekenčia ir lietuviškos kalbos delto, kad ji kalba muzikų, kurinos seniaus laikė už atliekančius darbą dvaruose gyvuliuis.

Nesakome, kad tai butų nuomonės visų lenkų, bet sakome tikrai, kad priešingų joms nuomonių neužtinkame nė raštuose, nė gyvenime. Jaigu neužkanta tautiškos skirtybės Lietuvių randasi tikrai tarp mažos dalies lenkų — tai, rodos, prigulėtų teisingiaus žiurintiems ant mūsų nupeikti per karštą lituanofobiją patrijotų nenorinčių dar ir šiadien susiaurinti rubežius senos, mirusios respublikos arba nors parodyti priežastis nedaleidžiancias mums susitaikyti. Argi visi lenkiški išdavejai ir rėdytojai prigulėtų prie lituanofobų ir pertai kitokių, teisingų nuomonių, negarsinanti. Jaigu visi lenkai butų lituanofobais, tai vel atsiranda klausymas, ką gi pertai del savo tautos tikis pelnyti? Išmintingas patrijotas nežiuri ant asabiškų simpatijų ir antipatijų, bet nuomones ir darbus savo taip vartoja, idant jie kuodidžiausią naudą jo tautai atneštų; per neužkanta skirtybės lietuvių juk neužsipelnys suminkštšinimą spaudžiančių lenkus įstatų; jai gal ką pelnyti, tai tikrai tą, kad lietuvius gal ne savo puseje rasti tasyk, kada jų pagelba arba užtari-

mas galėtų buti reikalingas ir galimas. Priversti, nors tai ir butų galima, idant Lietuviai visada lenkiškuose vystykluose pasiliktu, vartoti lenkišką kalbą, juk lenkai netur savo rankose jokio ginklo; ginklus laiko savo rankose nenorinčios su nieku pelnu dalytis maskolių valdžios, kurios lygiai spaudžia lietuvius, kaip ir lenkus. Padėjimas lietuvių ir lenkų yra vienokis: abi tautos sunkiausiai yra skriaudžiamos Maskolijoje; Lietuviai čia yra kraštiniais. Nors tai ir butų galima, kad valdytojai Maskolijos su pagelba lenkų lituanofobų išnaikytų lietuvius, bet išnaikytų juos ne ant lenkų, bet tikrai ant savo naudos. Šiadien spaudžiančios abi tautos valdžios tur daliti savo piktumą tarp dviejų, tai yra skriausti dvi ir tuomi pačiu silpninti tvirtumą skriaudimo; — po išnaikinimo lietuvių pasiliktu vieni lenkai, o per tai ir kumsčia valdžių jau dručiaus ant lenkų sprando pulti turėtų.

-j-a-

„Miskas užia“.

Pasaka V. Korolenko's

(iš gudiško).

Buvo ir pražuvo!

Tai kaip Jonas sakė, ir kaip pasakė, taip ir padarė iškasė duobę ir užpylė žeme vaikeli. Ana, tenai senas kelmas dabar riogso, Perkunas jį suplėšė. . . . Tai ta pati pušelė, po kuria Jonas vaiką pakasė. Žinai, vaike, aš tav pasakysiu: ir ikišiol, kaip tik saulė nusileis ir vakarinė žvaigždė pasirodys ant miško, skraido kažin-kokia paukštėlė ir gieda! Oi, ir gailiai-gi gieda paukštytėlė, net širdį sopa! O tai yra nekrikštyta dušia, — kryžiaus sav prašo. Mokjtas žmogus, kurs ant knygų moka, sako, gali jai duoti kryžių ir ana daugiaus nebeskraidytu. . . . Ale mes čia miške gyvename, nieko nežinome. Ana skraido, ana prašo, o mes tik pasakome: „ei-ei, nelaiminga dušia, nieko mes negalime padaryti!“ Nuskrenda ji verkdama, o paskui ir vėl atskrenda. E-ė, vaike, gaila nelaimingos dusios!

Va, pasitaisė Ona, vis ant kapelio vaikščiodavo, Atsisės, budavo, ant kapelio ir verkia, ir taip garsiai kad net po visą mišką balsas jos budavo girdėti. Tai ji taip savo vaikelio gailėjosi, Jonas-gi jo negailėjosi. Pareis, budavo, iš miško, prieis prie Onos ir sako:

— Nutilk-gi jau, neišmanė! Kad bent butų ko verkti! Numirė vienas, tai gali ir kitas vaikelis buti! Dar, gal, geresnis, e-ė! Nės tas, gal, dar ir ne manò buvo aš-gi ir nežinau. Šitas jau mano bus.

Onai-gi nepatiko, kad jis taip kalbėjo. Nustos, budavo, verkti ir pradeda jį negražiais žodžiais plusti. Na, o Jonas ant jos nepyko.

— Na, ko-gi tu plusti? Juk aš nieko tokio nepasakiau, pasakiau tikrai, kad nežinau. Dėlo kad ir nežinau, kad pirmia tu ne mano buvai ir gyvenai ne miške, bet sviete, tarp žmonių. Tai kaip-gi man žinoti? Dabar-gi tu giveni miške, tai ir gerai. Va ir boba Jieva sakė man, kaip buvan dvaran nuvėjęs: „Kas yr Jonai, taip greit vaika susilaukei?“ Aš-gi jai sakau: „Iš kur-gi man žinoti, greitai, ar negreitai?“ Na, o tujenai vis-gi nustok raudoti, o ne, tai aš užpyksiu, dar ir primušti galiu tavę.

Na, Ona paplus, paplus ant jo ir perstoja. Jijė, budavo, ant jo paplusta ir kupron užduoda, o kaip pradės Jonas pykti, tai ir prityla . . . Bijojo. Pamyluos jį, apkabys, pabučiuos ir pažiūrės . . . Štai Jonas mano ir nutils. Nės . . . matai, vaike, . . . Tu, gal, ir nežinai, o aš, senas, norint pačios neturėjau, vis-gi mačiau: jauna moteriškė labai saldžiai bučiuoja, kokį nori vyrą gali apeiti. Oi oi! . . . Aš vis-gi žinau, kokiu dabar jau ir nebematau. Dabar, vaike, pasakysiu tav, ir moterys nebetokios, kaip pirma buvo.

Štai vieną kartą ragas užtriubijo: tra-ta, taratara-ta-ta! Taip ir eina per mišką, linksmai, skardžiai. Aš tada mažas dar buvau ir nežinojau, kas tai yr; žiuriu, paukštys iš lizdų pasikėlė, plesnoja sparnais, rėkia; o kur ir kiškis, priglaudęs ausis, teikia, kaip tik drutas.

Na, aš ir mislijų: gal tai kokia nematyta žvėris taip gražiai rėkia. O tai ne žvėris, bet ponas joja sav ant arkluko per mišką ir triubija triubelėn; paskui jį medžiotojai joti (raiti) šūnis vedasi. Iš visų medžiotojų gražiausias Antanas Švitkus, joja paskui poną, su mėlynu žiponu, viršus kepurės Antano žibučiais išsiutas, žirgas po juomi tik šokinėja, už pečių šaudyklė blizga, bandura *) per petį kabailuoja. Mylėjo ponas Antaną, nes Antanas gerai skambino ant banduros ir dainas mokėjo gražiai dainuoti. Va, ir gražus-gi buvo berniokas tas Antanas, baisiai gražus. Kur tai ponui su Antanu buvo susilygiti: ponas jau buvo ir plikas ir nosis pono paraudus, ir akys, norint linksmos, bet vis-gi ne tokios, kaip Antano. Antanas, budavo, kad pažiūrės į mane, — manę mažą vaiką, ir tai juokas ima, o aš-gi ne mergiotė. Pasakodavo, kad tėvas ir tėvo tėvai Antano buvo kazokai, o tie žmonės buvo vis dailus, gražus ir suklus. Na, ir tu, vaike, pamislyk, ar ant arklio su ginklu po laukus, kaip paukščiui, skraidyti, ar malkas kirsti, tai ne vis tiek . . .

Aš išbėgau iš grįčios ir žiuriu: prijėjo ponas, sustojo, ir medžiotojai sustojo; Jonas išėjo iš grįčios, paturėjo kilpą ponui, ponas nusėdo nuo arklio. Jonas, žemai lenkdamasis, pasveikino jį.

Sveikas! — tarė ponas.

— E — e! — atsakė Jonas, aš sveikas, deku; kas man gali buti? O tamsta kaip?

Nemokėjo, mat, Jonas, kaip reikia, ponui atsakyt. Nuo jo žodžių visi pradėjo juoktis ir ponas taipgi.

— Na, ir deku! Dievui, kad tu sveikas, — sako ponas, — kur-gi tavo pačiotė?

— O kur ji bus? Pati, žinoma, grįčioj . . .

— Na, ir mes įeisime grįcion, — sako ponas, — o jus, vyrai, tuo tarpu ištieskite ant pievos divaną ir prirengkite mums viską, kad butų kuom priimti jaunosius ant pirmo sykio.

Va ir įėjo jie grįcion: ponas Antanas ir Jonas be kepurės, paskui juos dar Juozas, seniausias iš medžiotojų, tikras pono tarnas. Jau ir tarnų tokių dabar nėra ant sveto: senas tai buvo žmogus, rustus, su darbiniais, o prieš poną nei šūnelis. Nieko Juozas ant svieto neturėjo, tik vieną poną. Sako, kad, Juozo tėvams numirus, jisai išprašė pas senį poną dvaran ir užsimanė pačią imti. Bet senis ponas nedaleido, pristatė jį prie ponaičio ir sako: tai tav ir tėvas, ir motina, ir pati. Na, ir išnesiojo Juozas ponaitį ant savo rankų, ir užaugino, ir jodinėti išmokė ir iš šaudyklės šaudyti. O užaugo ponaitis, pats pradėjo ponavoti, o senasis Juozas vis paskui jį sekiodavo, kaip šuva. Oi, pasakysiu tav teisybę: keikė labai žmonės

*) Muzikos įtaisais, panašantis ant lietuviškų kanklių.

šitą Juozą, daug ašarų per jį praliejo. O Juozas viską darė tik dėl pono. Ponui liepus, gal, ir tėvą savo jis butų galėjęs į kšnelius sudraskyti.

O aš, mažas dar vaikutis, įsekiau paskui juos grįcion; žinoma, malonu pažiopsoti. Kur ponas pasisuks, ten ir aš. Žiuriu, stovi ponas viduryje grįčios, raito susu ir juokiasi. Ir Jonas čia tupinėja, glamžo kepurę rankose, Antanas-gi, atsirėmęs sav į sieną, stovi, nabagas, kaip aržuolėlis per audrą. Nesmagus, nuliudęs . . .

Visi trys atsigržė į Oną. Tik senis Juozas atsisėdo kampe ant suolo, nuleidęs galvą sėdi, iki ponas nepalieps ko. Ona-gi stovi kampe prie pečiaus, akis nuleidus, paraudus visa, kaip aguona tarp miežių. Matyt, jautė, nabagė, kad su ja negerai atsitiks. Va ir tai pasakysiu tav, vaike: jaigu jau trys vyrai žiuri į vieną moterį, tai iš to niekadose gero nebus: tikrai jau bus muštynė, kad tik dar ne blogiaus. Aš tai žinau, nės pats mačiau.

— Na, ka, Jonai, — juokiasi ponas, — ar gerą aš pačią tav pripiršau?

— O ką-gi? — atsakė Jonas. — Boba, kaip boba, nė šio nė to!

Truktėlėjo čia pečiais Antanas, dirstėlėjo į Oną ir sako sav:

— Tai, — sako, boba! Norint ir ne tokiam kvailiui butų tekus.

Jonas išgirdo šį žodį, atsigržė į Antaną ir sako jam:

— Kuom-gi aš tai tamstai kvailu rodau? A? Pasakyk-gi!

— O tuom, — sako Antanas. — kad nemokėsi pačią savo apsaugoti, tuom ir kvailas . . .

Tai kokį žodį pasakė jam Antanas. Ponas net koja treptelėjo, Juozas pakraipė galvą, o Jonas padumėjo valandėlę, potam pakėlė galvą ir pažiūrėjo į poną.

— O kam-gi man ją saugoti? sako Jonas, pats-gi vis į poną žiuri. — Čia tik žvėrys, daugiau nė gyvos dušios nėra, jai tiktai malonjgas ponas kada užeis. Nuo ko-gi man pačią saugoti? Žiurėk tu, kazoke, ne pykdyk manęs, o jaigu ne, tai galiu ir už apikaklės nustverti.

Gal butų ir priėję prie nuštynės, bet ponas nedaleido; treptelėjo koja, tie ir nutilo.

— Cit jus — sako, — velnio vaikai! Mes ne peštis čia atėjome. Reikia jaunosius pasveikyti, o paskui, vakare, balose pamedžioti! Na-gi visi iš grįčios!

Apsisukęs ponas išėjo iš grįčios; o po medžiui medžiotojai jau ir užkandį pritaisė. Juozas paskui poną išėjo, o Antanas užturėjo Joną priemenėje.

— Nepyk tu ant manęs, brolau, — sako kazokas. Paklausk, ką tav Antanas pasakys: matei tujenai, kaip aš po pono kojų voliojau, čebatus jo bučiavau, kad tik jis Oną už manęs leistų? Na, ma tavę dievai, žmogėli . . . Tavę kunigas suvienijo su ja, matyt, jau taip buvo lemta! Ale nedaleis širdis mano, kad nevidonas dabar vėl pasijuoktų iš jos, ir iš tavęs. Ei-ei! niekas to nežino, kas dėstis mano širdyje . . . Velik-gi aš jį ir ją vietoj' lovos paguldysiu kapuosna iš šaudyklės savo . . .

Pažiūrėjo Jonas į kazoką ir klausia:

— O tu, kazoke, ar neišėjai iš galvos?

Negirdėjau aš, ką Antanas ant šito Jonui pradėjo šnibzdėti priemenėje, tiktai girdėjau, kaip Jonas jam per petį sudavė.

— Oi, Antanai, Antanai! Tai, kokie ant svieto žmonės pikti ir sukti! O aš nieko tokio, gyvendamas

miške, ir nežinojau. Vai, pone, pone! Blogą tujenai ant savo galvos užtraukei.

— Na, — sako jam Antanas, — eik dabar ir nuoduok nieko nežinąs, labiausiai-gi prieš Juožą. Neišmintingas tu žmogus, o šis pono šuva — gudrus. Žiurėk-gi; arielkos pono daug negerk, jaigu siųs tavę su medžiotojais balon, o pats norės likti, vesk medžiotojus iki senam arzuolui ir, parodęs jiems kėlą užuolankoms, sakyk, pats gi stačiai nuveisias mišku . . . Ir kuogreičiausiai pats gryžk atgalion.

— Gerai, — sako Jonas. — Rengsiuos medžioti, o šaudyklę ne šruotais užtaisysiu, ale gera kulka, kaip ant meškos . . .

Va ir jie išėjo. O ponas jau sėdi ant divano, liepė paduoti bonką ir stiklelį, pila stiklėlį arielkos ir priima ją Joną. E-ė! Gera buvo pono ir bonka, ir stiklelis, o arielka dar geresnė. Stiklėlį išgersi, — dušia liksminasi, išgersi kita — širdis šokinėja krutinėj, o žmogus nepripratęs tai po trečiam ir po suolu jau voliojasi, jaigu pati nepaguldys ant suolo.

E-ė! Sakau tav, ne betkoks buvo ponas! Norėjo nugirdyti Joną savo arielka, ale dar nebuvo tokios arielkos, kad Jonas galėtų pasigerti. Geria jis iš rankų pono stiklelį, geria kitą ir trečią, išgėrė, o paties, kaip vilko, tik akys žiba, ir juodą usą kraipo. Pons net užpyko.

— O tai šuns pusė, arielką traukia, nė akia nemirktelia. Kits jau seinai butų apsverkęs, o jis, žiurėkįte, geri žmonės: dar juokiasi!

Žinojo pagonas ponas gerai, kad jaigu žmogus jau pradeda verkti nuo arielkos, tai greitai ir visiškai nosia į stalą badikuos. Ale šįkart ne tokį žmogų sutiko.

— O ko-gi man verkti? — Jonas jam atsakė —? dar, gal, tai ir negražu butų. Atjojo maloningas ponas manęs pasveikyti, o aš ir imčiau ašaroti, kaip boba. Dėku Dievui, nēr dar ko man verkti, tegul velik neprieteliai mano verkia . . .

— Tai tujenai, — klausia ponas, — kantantas?

— E-ė! O kuom-gi buti nekantantam?

— Vai ar neatmeni, kaip mes tavę kančiuku vertėme pačią imti?

— Kur-gi neatmisi? O tai dabar sakau, kad neišmaniau, nežinojau, kas kartu, kas saldu. Kančiukas kartus, o aš jį labiaus, neg bobą, mylėjau. Va dėkui tamstai, kad išmokei manę, neišmanėlį, medų valgyti.

— Gerai, gerai, — ponas jam sako. Užtat ir tu manęs paklausyk: va nuveisi su medžiotojais balon, prišaudyk kuodaugiaus paukščių, ir neatbutinai nušauk man tetervą.

— O kada-gi nusiųsi mus balon, ponas? — poklausė Jonas.

— Ugi štai išgerkime dar truputį, Antanas padainuos mums, na ir su Ponu Dievu.

Paziūrėjo Jonas į dangų ir sako ponui:

— Tai jau vargu: jau neanksti, iki balai toli, priegtam dar vėjas per mišką užia, ant nakties bus audra. Kaip-gi dabar tokį paukštį nušauti?

O ponas jau pasigėrė, o girtas buvo labai piktas.

Išgirdo, kaip tarnai pradėjo tarp savęs kuždėtis, sakydami, kad „Jono teisybė, matyt, greitai bus vėtra“, — ir užpyko. Pykstelėjo stiklu, apsidarė į visus, visi ir nutilo.

Vienas Antanas nenusigando; išėjo, ponui paliepus, pasiėmė bandurą, užsitašė ją, paziūrėjo į poną iš šono ir sako jam.

— Pasimislyk, maloningas pone! Kas tai matė,

kad prieš pačią naktį ir dar per vėtrą žmonės į tamsų mišką medžioti varyti?

Tai koks jis buvo drąsus! Kiti, zinoma, pono baudžiaunikai, bijojo, o jis sav laisvas žmogus, iš kazokų. Atvedė jį, dar mažą, senas kazokas banduristas iš Ukrainos. Tenai, vaika, žmonės kasžiką padarė Umanės mieste. Va senam kazokui išdurė akis, nupjovė ausis ir paleido jį taip į margą svieta. Vaikščiojo potam po miestus ir kaimus ir užėjo musų šalyne su vadžiotuju vaikeliu Antanu. Senis ponas paėmė jį pas savę, nes jam labai patiko gražios dainos. Senis čia ir numirė, o Antanas dvare ir užaugo. Mylėjo jį ir šitas ponas ir kęsdavo kitkart jo tokį žodį, už kurį nuo kito ne vieną kailį butų nuėmęs.

Va ir dabar: iš pradžios buvo užpykęs, visi mislijo, kad užduos kazokui; paskui-gi sako Antanui:

— Oi, Antanai, Antanai! Protus tu berniokas, o to, matyt, nežinai kad tarp durių nereikia savo nosies kišti, kad kas nepriverėtų.

Va, jis kokį užminė mislį kazokui! Kazokas-gi iš sykio ir suprato. Ir atsakė kazokas ponui daina. Oi, kad butų ponas supratęs dainą kazoko, tai, gal, nebutų reikėję jo ponei ašarų lieti.

— Dėkui, pone, už pamokinimą, — pasakė Antanas, — va užtat-gi aš tav padainuosiu, o tujenai klausyk.

Ir užskamabino ant banduros.

Paskui pakėlė galvą pažiūrėjo į dangų, kaip erelis padangėse skraido, kaip vėjas tamsius debesius nešioja. Atsidėjęs prisiklausė, kaip augstos pušys užia . . .

Ir vėl užskambino.

Oi, vaika! Neteko tav girdėti, kaip Antanas Švitkus skambino, dabar-gi jau ir nebeišgirsi! Va, rodos, ir ne kas per daigtas — bandura, o kaip gražiai rankose mokančio žmogaus kalba. Pridėš tik, budavo, pirštus prie jos, ji visą ką jam ir pasako: kaip tamsi giria per audrą užia, ir kaip vėjas laukuose per krumus duzgia, ir kaip nudziuvusi žolelė šnabžda ant kapo jaunikaicio.

Ne, vaika, neišgirsite jau jus taip skambinant! Atvažiuoja dabar šitan kraštan visokie žmonės, ir tokie, kurie buvo visokiose šalyse. Sako, išnyko jau banduristai, jau negirdėt jų nē ant jomarkų nē ant rinkų. Pas manę dar kabo grįčioj ant sienos bandura. Išmokė manę skambinti Antanas, o nuo manęs niekas jau neperėmė. Kaip aš numirsiu, — o tai neužilgo gal ir niekur ant margo svieta neišgirsi jau banduros skambant. Tai kaip! [Toliaus bus.]

Tėvyniszki varpai.

Trusas maskoliavimo dvasios ir kaip mes daleidžiame jai be jokio trukdymo apie mus trūstis. Didžiausia kaltė tame dalyke mus juodžiponių. Ką daro valdžia ir vargdieniai del atitolinimo bado.

Kur žengsi, kur žvilgtelsi Lietuvoje esančioje šiaurių erelio priegloboje, ten užtėmysi, kaip maskoliavimo dvasia sukasi aplink lietuvius pasiversdama visaip: tai kaipo slibinas, atidares nasrus, drąsiai leidžia liepsną ant silpnų, neturinių ginklo aukų, idant jas prie visko priversti bauginimu, tai vel kaipo aniolas plesdenimu švelnių sparnų apšnaudina, idant lengviaus įveikti auką; tai kaipo geradėjas ištiesia ranką su dovanomis, graziomis paviršiumi, o viduryje prilaikančiomis nuodus, tai vėl kaipo nekaltiausias avinėlis šoki-

neja tarpu lietuvių, nuduodamas, buk nieko o nieko pavodyti negalys.

Mes-gi daleidžiame tai dvasiai suktis apie mus ir taisyti ant mūsų kilpas — nepasakome: apage satanas! Arba jau neįstengiamo, arba neišdrystame tai padaryti, arba visai neužtėdami nieko, arba ir mislydami širdyje: tegul sau maskoliavimo dvasia sukasi ir renka aukas dėl ateitės, kad tik mums patiems šiandien būtų sotu ir šilta!

Angščiausia vyriausybė išdavė įpatingus įstatus, aiškiai rodančius, kad žodis „lietuvius“ tai jau šiandien anachronizmas ir turi vertę tiktai istorišką; vietinė administracija dėl savo kišeniaus, arba savo žvėriškumo, turėdama atiduotas augštesnės vyriausybės ant papjovimo aukas, išduoda nuo savęs įstatus kitus, greičiaus naikinančius; ant to nesibaigia — ir žemiausia administracija, kaip visoki policijantai, ir ta pasižiūrėdama ant savo viršininkų, saviškai mus baugina savo neva tiesomis.

O mes? Mes kenčiame, ausis nuleidę ir da rugojame kartais ant tų, ką išdrysta atvirai pasakyti: broliai! su mumis elgiasi neteisingai! skriaudžia mus!

Teisybė, su įstatais augščiausios vyriausybės sunku kovoti, jaigu jau sykį pasirodėme tokiais, kuriems minėtus įstatus lengva buvo suteikti, vienok su improvizuotais del mus įstatais vietinių administratorių minorum gentium galima kovoti ir jieškoti teisybės.

Vidutėnėse mokslinyčiose daleista buvo išguldinėti mokytiniams dalykus tikėjimo prigimtoje jų kalboje. Štai tarp lietuvių atsirado „batiuška“, ką pasisiulė išguldinėti dalykus tikėjimo lietuvių vaikams maskoliškai ir dabar išguldo.

Ar tie visi lietuviai, kuriems pirmų pirmiausiai priderėjo parodyti anam „batiuška“, kad negerai daro ir priversti, idant liautų, pasirupino apie tai? Anaiptol! ir šiandien, sveikina visi jį, užmiršę nusikaltimą, su taip linksmais veidais, lyg dėkavodami už tai, ką yra padarę.

Vyriausybė mums sako; žiūrėkite, kokia aš gera — trokštu jus apšviesti, duodu jums daug pradinių mokslinyčių ir mokytojų tam tyčia pritaistytų. Teisybė, duoda mokslinyčias ir pritaiso tokius mokytojus, ką paskui taip rupeistingai šviečia lietuvių vaikus, kad net mažos mergaitės ir namieje ir ant ulyčios jau kitaip nekalba, kaip tik maskoliškai; valandas-gi atlikusias nuo mokymo vaikų daugelis tų mokytoju paverčia ant skundimų policijai lietuvių, skaitančių lietuviškai ir atplėšinėjimo su pačto urėdnikais tų laiškų, kur užvuodžia lietuvišką laikraštį. Jaigu turime iš tarpo savęs daug agentų, prikalbinejančių mūsų žmones, idant savo vaikų neleistų angščiaus 4 kliasų (turbut tie agentai paleisti vieno lie-

tuviško laikraščio, kuris šiaip garsina: „šio svieto mokslai ir mandrybės Dievo akvvaizdoje yra pusgalvystė“), tai delko tiepat agentai, taip besirupinantieji apie dalykus apšvietimo vaikų, nepasirupina persergėti žmones, idant būtų atsargesniais, atiduodami vaikus į pradines mokslinyčias?

Valstija ima mūsų jaunikaičius į kariumenę. Tie jaunikaičiai, išmankyti tenai ant kurpalio: vienas caras vienas tikėjimas, t. y. ant dešimtinės maskolių doros, sugrįžę paskui į tėviškę, tampa apaštalais tos doros: tampa priešais ne tik savo tėvų pobudžių ir kalbos, bet denuncijantais savo tikėjimo, kalbos, brolių ir seserų. Ar mes pasielgiame su denuncijantais taip, kaip jie yra užsipelnę? Ne, nepasielgiame taip ir da gerinamės jiems, idant kartais mūsų neįklampitų — visai taip darome, taip tas ukinjkas kad gerinasi arkliavagiui, idant neatlankytų tvarto. O girdėdami, kaip tie ekssaldotai kaimuose ant susirinkimų dainuoja maskoliškas dainas, sutikra maskoliška įtalpa, ne tik nenubaudžiame ir nesugėdiname dainininkų, bet gėrimės ir pats prašome, idant da vieną tokią užvestų.

Tai-gi, maskoliavimas veržiasi visokiais keliais tarp mūsų, o mes beveik nesistengiame, kur galima, atsispirti, nepasiduoti.

Delko-gi taip yra? Aišku: delto, kad plačiam daugume mūsų inteligentų pajautimas savosios tautystės yra apmiręs. Stipriausiu pamatu tautystės, pirmiausiu jos ramsčiu yra prigimtoji kalba. Atimk žmonių kuopai kalbą — dings tautystė su visais primestais jai priedais. Iškur mūsų tautystė gali būti stipri ir nepasiduoti vodingoms rudims, jaigu mes pats ištraukiame iš po jos pamatą, atimame ramstį — vienu žodžių, jaigu mes pats neapkenčiame savo prigimtos kalbos? Išskyrus iš mūsų juodžiponių daug didesnę dalį tokių, ką lietuviškai ištartą žodį priskiria prie tarimų, išmestų iš saluniško žodyno, da rasime, kad ir likusieji juodžiponiai, neva mylintieji lietuvišką kalbą, nelygiai ją vartoja: maža tik dalis išdrysta prisipažinti prie jos atvirai, didesnė gi dalis myli lietuvišką kalbą kokia ten paslaptine, pakampine meile, lyg nelegališką pačią, su su kuriaja gėda pasirodyti prie žmonių. Rodosi, kad lietuvis toks, kaip pasakys ką lenkiškai, tai jis ponas, jis išzmingas, jis didis, o pasakęs tapat lietuviškai liktų klopas, kvailys, pašlemėkas. Kaipgi vaikai, einantieji į mokslinyčias, kalbės lietuviškai, pramokę kitokios kalbos, kaip ekssaldotai dainuos ir kalbės lietuviškai, išmokę kitaip, jeigu jie mato, kad juodžiponiai, turintieji rankose vadovystę žmonių tamsesniųjų, šalinasi nuo lietuviškos kalbos ir, prireikėjus kada tardami lietuvišką žodį, užsimerkia, lyg nerdami sau ant kaklo kartuvių virvę? Tik ir vaikams ir

ekssaldotams malonu pasirodyti, kad jie ne kvailiai ir t. t.

Toks juodžiponis nepersergės nė anų vaikų, nė ekssaldotų, nes jie galėtų atremti: vai-gi tu, dėde, delko nekalti lietuviškai? tik tu mokėtasi, tai žinai, kaip yra geriausi!

Nuobodu, ištikro, apie tai klausyti — jau tiek kartų buvo rašyta ir kalbėta — 'bet ką padaryti, kad tas dalykas užtėmijamas ant kiekvieno žingsnio ir veržte veržiasi po plunksną? Lašas vandens, krisdamas tankiai ant vienos vietos akmenis, padaro jame duobę, ar-gi musų išsinėrusių iš lietuvių juodžiponių butų taip kieti ir stori kiaušai, kad nuolatai atkartojamas priminimas, idant susiprastų, per jų taip ilgai neįveikia? Šimet Lietuvos ukininkams nepasisėkė — lytingas metas nedaleido suimti visko iš lauko, o da kas liko, tai puva. Keliose Maskolijos rėdybose nieks neužderėjo. Valdžia, tikėdamasi visatinio bado, užgynė nuo tos ir tos dienos parduoti grūdus į užrubežį. Prekėjai grūdų šoko greit prie darbo, idant da prieš paskirtą dieną prisigrusti kišenius, nes prekė rugių smarkiai pakilo. Supirkinėję rugius, kur buvo galima (kitur žydai pats rinko nuo laukų javus šventomis dienomis, kad tik nepasivėlėti), skubino ant geležinkelių. Žmonės vargdieniai, ipač žydai mažų miestelių, žinodami, kad badas pirmiausiai stversis prie jų, ėmėsi prekėjus grūdų visokiais budais trukdyti, idant neišneštų duonos: tai sugraždami iš kelio vežimus su rugiais, einančius ant geležinkelio, tai pjaustydami maišus, jaigu nepasisėkė sugražinti, tai tiesiog stabdydami laivus ant Nemuno ir vagonus ant geležinkelio, vežančius javus į užrubežį. Jaigu šimet bus sunkus metas, tai kas bus su ateinančiu metu, jaigu lytus nedaleis apdirbti žemės ir pasėti?

Dorumas dvasiskai-sergančių.

Kalba V. Čižo, Maksvoje.

Vertė J. J.

N. N. Lánge, darydamas ant savęs datyrimus su hašišium, pasergėjo labai svarbų faktą, jogiai „su galutinu valios ir veiksminės (aktyvuos) mislies apsilpimu apsilpo ir doriškos pajautos“. Tą patį aš patėmijau, eksperimentavodamas (tyrinėdamas) ant savęs su apraugimu azoto. Vieną sykį prieš datyrimą aš gailavau, padaręs apsirikimą (suklydimą), prigulintį nuo to, jogiai aš patingėjęs buvau gerai apsipužt su dalyku. Po įtekme apraugimo azoto tas graužimas sąžinios suvis dingo ir persikeitė ant paisymų, jogiai klaida dėl manės asabingai blėdingų (žaiingų) rezultatų neturės, jogiai dėl tokio mažmožio neverta yra nesipakajnot ir t. t. Ilgametinis morfijaus vartojimas, netnrėdamas priepuolių didžiame įtekme ant grynai protiško veiklumo, pirmiausiai

veiklaunja glumijančiu budu ant doriškų jautimų, ir labai ilgai vienintelė morfijaus įtekme ant psichiško veiklumo aprėžiama yra progressavojančiu (tolynžengiančiu) nuopuolimu dorumo morfijaus, t. y. atiteisymas (funkcija) nerviško sistematato patraukia su savim nuopuoli dorumo. Yra tai faktas gerai žinomas, ir todėl nēr reikmenės ant jo stovintie. Da labjaus ištyrinėtas yra suardantis spiritinių gėrymų veiksmas ant etiškos pusės žmogaus. Visų yra pripažinta, jogiai piktavartojimas spiritinių pirmučiausiai daro girtuoklį bedoringu, ir tik po daugiaus ar mažiaus ilgametinio perijodo, kada labai dikta degradacija (nuopuolimas) dorumo paduoda vienintelį simptomatą (apjovą) apsinuodijimo nerviško sistematato, ateina ir protiško veiklumo suirimai.

Ir taip, nerviško sistematato padarytas suardymas apsilpimas greičiausiai iššaukia nuopuolimą dorumo ir tik prie tolymesnio suirimo nerviško sistematato ateina ir apsilpimas protiško veiklumo. Ir taip, doriška tobulybė reikalauja dar sveikesnio stono nerviško sistematato, neng protiškas veiklumas, ir dorumo priegulmę nuo patologiško (sergalingo) stono nerviško sistematato galima išreikšt su pagelba pasirgėjimų, padarytų ant dvasiskai-sergančių, t. y. tyrinėjant nerviško sistematato sugvėrimą, kurį daro pati priegimtis. Tuli dvasiskai-serganti kuogeriausiai mąsto apie viską, o dangelis protiškam prilygime augščiaus stovi už vidutinį stuomą, bet kiekvieną tēmytlyvą pasirgėtoją įstabina tai, jogiai jie visi neturi doriškų idealų, beveik visi neturi pajiegos atsizadēt nuo minutinio smagurio dėl naudų ateitinėje, ir didžiame jų yra aprėpna bedalinj-kystė dėl visų, apart savės.

I.

Aprėpnas nedalinj-kavimas kentėjimuose ir džiaugsmuose artymų daugiausiai metasi į akis. Šis apsilpimas yra kuoprasciausiu psichologiškam prilygime, ir todėl geriausiai pradėti nuo perkratymo šio fakto.

Labai yra leugvu dalyku nupotrytie apie laipsnį ligusto stono kiekviename dvasiskai-sergančiame pagal tai, ant kiek jis parodo sajautą dėl artymų. Tuli sergantieji (ligoniai) sausai neatkreipia savo tēmijimo ant mariniimo savo susiedo šalia jo lovos; tuom tarpu, jaigu jiems yra nedaduotas papirosas, tai jie padarys visus skotojimus — ir kuoišmintingiausius, — idant sugražit pravestaji daigtą. Jaigu pacientas (liginamasis) pradeda atkreipt savo tēmijimą ant stono artymų, apreikšt sajautą, o tuom labjaus daryt bet ką dėl kitų po įtekme šių motyvų (stimulių), tai tas, mano akyse, yra tikriausiu žymiu, kad jo stonas eina geryn. Kuoišdingiausia egoizmą (savomilystę), kuoprapneusia

atšalimą į viską, apart savo artymiausių interesų, galima pasisergėt tik dvasiškai-sergančiuose. Visos jų dvasiškos sylos yra susiaubtos rupesčiu apie savę, juose nieko nelieka ant džiaugsmo ir naujos artimų. Ta nepriešmė arba užgesimas sąjautos (pajiegos — pagodot kitus) ateina ir ant artymiausių giminių ir abelnai asabų, kurias ligonis pirma karštai buvo mylėjęs. Nekurie ligoniai turi suoprotį apie tą permainą savyje ir skundžiasi ant to, jogiai del jųjų stojosi neatskiriamais džiaugsmas ir kentėjimai mylimiausių jųjų asabų. Tie, kurie da gali sekt tiesas, išdirbtas anksčiaus, sako, — kad jai jie ir daro ką del kitų, tai be jokio jautimo, kad pirmbuvusių motyvų (stumulių) jie jau neturi, ir kad jiems delto yra sunku (koktu).

Laipsnis apsilpimo altruistškų (sajautinių) jautimų neatsako laipsniui apsilpimo protiškų sylų abelnai. Daktarai apart to gali atliudytie, jogiai didžiumas sergančių chroniskomis (ilgametinėmis) ligomis, kad užstoja nuąlimas nerviško sistematato, darosi egoistais (savmeiliais), turėdami pilnas protiškas sylas.

Tokiu budu, pasirgėdami suirimą psichiškų (dvasiškų) sylų, mes ateiname ant tos ištekmės, jogiai sąjauta greičiaus apsilpsta, norint ir neprigulėdama nuo apsilpimo protiškų sylų. Iš čia, matomai, galima butų padarytą išvedimą, jogiai augščiausias protiškas išsiplėtojimas, užlaikymas visų protiškų sylų neturi jokios įtekmės ant didumo sąjautos. Greta šitos atimtinės ištekmės mes privalome pastatyt kitą-dadėtinę: sugvėrimas, nevat mažiausias ligustas stonas nerviško sistematato patraukia su savim užgesimą sąjautos, arba kalbant kitaip, tas jautimas galimu yra tik idealnai sveikame nerviškam sistematate. Pats per savę yra suprantama, jogiai čia kalbama yra apie nervišką sistematą, ant kiek jis yra už pagrindą (substratą) psichiško veiklumo, delto kad yra žinomi kentėjimai nekurių nerviško sistematato dalių, kurios neturi įtekmės ant psichiško veiklumo abelnai ir kurios nepatraukia su savim apsilpimo sąjautos.

Pereidami nuo faktų ant jų išguldymo, mes pirmiausiai turime pasakyt, jogiai nėra labjaus ginėjamos skryties, kaip doktrina apie kiltį (paėjimą) ir normas (įstatimas) etikos. Mokinanties tytveik didelės literatūros etiškinės privalu yra ateitie ant tos ištekmės, jogiai suvis neapdirbtais yra patys pamatai šio mokslo, jogiai nėra nė vienos jo dugninės, visų priimtos, jogiai kiekvienas autorius sutveria savo doktriną. Tas tuleropumas ir prieštaravimas pažiurose išteisinamas yra per grynai-teoretiską charakterių šio mokslo, nepriešmė tikrų pasirgėjimų, kurie galėtų but paguldytais, kaipo išvedimų pamatiniai. Bandymai tyrinēt dorišką pusę žmogijos keliu

pasirgėjimo dorumo nuožmių, necivilizavotų liaudžių jau delto negalėjo turēt pasisekimo, jogiai mes neturime, o pakoliai ir negalime turēt, ne tik tikrų, bet stačiai ištikimų aprašymų stono nuožminių. Paveizdan, p. Žane (Janet) surinko čielia eilią pasirgėjimų, kurie yra padaryti labai gerbtinų autorių ir kurie suvis sugranja abelnai priimtas pažiuras ant bedoringumo nuožminių. Ree, priešingai, paduota daugelį lindijimų apie aprėpną bedoringumą nuožmių ir ant pamato šių duotinių daro kuoplačiausius išvedimus augštos vertės. Šią didelę tuštumą moksle dorumo, dingoju aš, privalu papildyti tyrinėjimu suirime psichiško gyvenimo, t. y. stono dorumo dvasiškai-sergančiuose. Toks budas tyrinėjimo turi tą pirmystę, jogiai, vietoje sunkiai sutiesavojamų aprašymų keliaunįkų, pamatu išvedimų bus tikri. moksliški pasirgėjimai, kuriuos galima bus ir sutiesavot ir pataisyt. Šis etiudas ir yra pirmu bandymu šioje linkmėje. Neturėdamas už mierį sutvert kokias-nor naujas teorijas, aš apsistosiu ant to pakol, jogiai parodysiu, kokios iš hipotezų ir teorijų doktrinoje apie dorumą yra vyriausiai patvirtinamos darodytais faktais skrytyje psichiatrijos (mokslo dvaviškų ligų).

II.

Doktrina apie dorastį buvo užsiemę dideli protai, kurių yra pasakyta taip daug mėklėjimų, jogiai liektisi tikt parinkt tarp labjausiai prieštaraujančių pažiūrų tai, kas labjausiai yra faktais patvirtinamu.

Tarp įvairių išguldymų kilimo ir vertės sąjautos labjausiai teisi yra doktrina Gijo (Guyau). Gyvėt yra tai veikēt. Žmogus, nevaliovojamas, pagal savybę savo priegimties, jieško veiklumo dėl visų savo sylų, del visų savo pajiegy. Kuom dangiaus jame gyvumo, t. y. kuom sveikesnis jo nerviškas sistematatas, tuom juoba platesnis ir intensyvenesnis jo veiklumas abelnai. Kad yra sylų dangiaus, neng reikalinga dėl užsilaikymo ir palaikymo savo gyvasties, kad jų yra dangiaus, neng kiek reikalinga del individualno gyvenimo, žmogus, tykdamas duot iseigą savo syloms, t. y. veikėti, funkcionavotie visomis savo sylomis, pradeda gyvėt gaminiu gyvenimu, t. y. gyvenimu žmogijos. „Quand on vit beaucoup, on ne vit pas pour soi seul“, sako teisingai Gijo. Žmogus, mylintis protišką veiklumą, negali mislyt tik apie savę, jis tykia paduot savo mislis kitiems. Smarkus jautimas — kaip džiaugsmas, taip ir vargas tykia persidnoti artymiems, patraukt juos toje-jau linkmėje. Žmogus normalnas, t. y. su sveiku nervišku sistematatu, pagal indieva ištara Gija (Guyau), turi dangiaus ašarų, neng reikalinga yra del apverkimo savo vargo, dangiaus džiaugsmo, neng reikalinga dėl savo paties laimės. Normal-

nas, t. y. sveikas žmogus privalytinai taipogi turi dirbti, — kitaip jo valia bus neveikli, o dirbt nēr galima kitaip, kaip tikt su kitais ir ne dėl savęs vieno. Ir taip, apstumas psichiškų sylų atveda ant to, jogiai žmonės mislyja netik apie savę ir dėl savęs, bet ir apie artymus ir dėl artymų, jaučia ne tik savo pačių smagumus ir kentėjimus, bet ir gyvena pajautomis savo giminių, viengencių ir, ant galo, visos žmogijos, dirba ne tik dėl savęs, bet ir dėl giminių, viengencių ir visos žmogijos. Angalo, noturos, turtingai apdovanotos, turi augštesnio jautimo — meilės taip daug, jogiai jos gali mylēt artymus, kaipo patys savę. Žmogus viens tarp gyvuolių velda sajauta dėl kentėjimų žmonių ir gyvuolių, priegtam ant tiek intensyvna (smarkia), jogiai kaip-kada daro afērą (auką) iš savo ēgoistiskų interesų, idant nuramīt kentėjimus artymų. Pri-lygiūtinas didumas, o todėl ir kiekybė darbo ner-viško sistemato žmoguje, sulyginant su gyvuoliais, išreiškia mums priesmę sajautos dušioje žmo-gaus. Gijo dėl patvirtinimo savo pažiūrų nu-rodō ant egoizmo eunuchų, senių ir vaikų, t. y. asabų, psichiškos sylos kurių nėra pakaktinos, idant gyvēt gyvenimu kitų. Ėaila tik, kad šits genijalnas mislinčius nepažinojo psichiatrijos, kuri paduoda liudytinausius darodymus teisingumo jo teorijos. Tyrinėjimas dvasiškai-sergančių at-veda ant tos ištekmės, jogiai delikatniausių ir įsakmiausių (tikriausių) parodytoju apsilpimo psi-chiškų sylų — yra tai apsilpimas meilės dėl artymų. Vargiai reikalinga parodynētie, jogiai meilē dėl artymų yra pamatu viso dorumo.

Mes žinome, kad yra nemaža nelaimingų, kurie turi pajiegą protiskai plētoties, bet neto-bulumas smegenų, neprieteksnis psichiškoje or-ganizacijoje kurių apsireiskia tikt tame, jogiai jie neturi pajiegos sajausti ketėjimams kitų. Visas veiklumas šių doriškai-silpnų arba, kaip juos da vadina, sergančių doriška beprotiingyste, yra pa-kreiptas ant pasiekimo savo pačių žemų egois-tiskų smaguriavymų. priegtam jie, žinia, nesu-stoja nė prieš nieką, apart baimės dėl savo pačių interesų gyvenimas šių nelaimingųjų, nu-skriaustų prieginties, — yra vargingu buvimu, nevāt laimingiausiose išviršinēse įtarmēse (išly-gose). Toki doriški nevidonai esingai apdova-noti yra netobuli nervišku sistematu, o todėl ir ant tiek turi mažai psichiškų sylų jogiai šių paskutinių užtenka t k dėl grynai individualno gyvenimo. Beveik be išemimų yra tai palikno-niai dvasiškai arba nervišškai-sergančių, girtuo-klų ir t. t.

Iš priežasties nedasiplėtojimo arba apsil-pimo ir pravedimo altruistiskų jautimų dvasiškai-sergantieji neturi pajiegos ant socialno (draugi-jinio) gyvenimo: yra tai gilus skyrius jų nuo

sveikų. Nusizēnēgliai-žmonės taipogi neturi pa-jiegų ant draugijinio, bet dvasiškai-serganti šime prilygime stovi neišmestuojamai žemiaus nevāt už nusižengēlius. Galvokartinis, siurkštus ir ne-teisingas su jais pasiēlgimas slugų (dabar, ant laimės, tai atsitinka retai) niekadōs neišsaukē tarp jų abelno talkinio protesto, o tik atpēda-vymą iš pusės nekurių už asabines skriaudas. Sutaisyt bet ką drauge, nevāt lengviausią dalyką, paveizdan, vakaruška, spektaklių iš mylētōju, be parankavojimo sveikųjų, dvasiškai-sergantieji ne-gali, suvis nedēlto, jogiai jiems netenka mokejimo, žinojimų, supaisymo, o tik delto, jogiai jie visa-dos gyvena tikt asabiniu gyvenimu.

(Toliaus bus.)

Apžvalga nekuriu priežasciu Didžios Prancūzu Revolucijos

(pagal Tokviliū ir Tena).

[Pabaiga.]

Bajorai taip-gi pabaiga numesti nuo savęs tā sunkenybē, ko nesunku buvo jiems tada dasiekti. Kaip žinome, mokesties paskirstymas tarp gyventōjų prigulējo nuo intendanto ir kitų urēdnikų; galingiems bajorams, karaliaus prilai-komicms, lengva buvo sumažinti savo mokestį; žinoma, dėl savo naudōs pareina jiems atsisakyti nuo savo „unaro“ ir prašyti intendanto, kad pasi-gailētų. „Jusų jautri širdis, rašo vienas bajoras in-tendantui, niekadōs nedaleis, kad tėvas mano padē-jimo butų apsinkjtas tokia pat sunkia mokesčia, kaip ir tėvas iš prastų.“ Padēkime, koks grovas, turintis 40,000 pelno, turējo mokēti pagalvės pagal tarifą 1695m. 1700—2500 livru, o mokējo tik 400; žmogus-gi nebajoras nuo 6000 pelno turējo mokēti 78 livrų, o mokējo 720.

Kaip sakiau, nuo daugumo mokesčiu bajo-rija ir kunigija buvo laisvos, o tos, kurias mokējo, buvo dėl jų labai sumažintos, tuom tarpu turtų ir visokių kitų privilegijų turējo labai daug.

Seniaus bajorų privilegijos buvo šiaip-taip išteisinamos, nes jie turējo daug draugijinių pareigų, pildē administracijos ir sudo funkcijas, — ilgainiu vyriausybē atēmē tas funkcijas, o privilegijas ne tik paliko, bet dar platinō ir didino. Vyriausybē, atēmē nuo bajorų feodališkas sudo ir administracijos tiesas, vienok kitas feodališkas tiesas — imti nuo žmonių visokias mokestis. Bet gražiai gyvendami ir linkimydami, jie nelobō; priešingai, jie darēsi nuolat mažiaus turtingais; dar didžiunai, kurių buvo nedaug (pagal Teną apie 1000 bajorų ir 1000 dvasiškųjų), šiaip-taip laikēsi, o mažesni buvo labai neturingi; apie juos dažnai su ironija šneka intendantai, kaip jie į bažnycią važiuoja su menkoms kumelėms, arba pēksti eina ir t. t.

Pagal turtingumą jų vietą užėmė trečioji luoma. XVIII amž. Prancuzijos išdirbystė didinosi ir buržuazijos turtai augo. Apie šitai mes galime spręsti iš šitų žinių. Prancuzai par-davė į kitas šalis daiktų:

metuose	1720	ant	106	mil.
"	1735	"	124	"
"	1748	"	192	"
"	1755	"	257	"
"	1776	"	309	"
"	1788	"	351	"

„Aš skaitau miestą Bordo, rašo Art. Jungas, už turtingesnį ir prekišgesnį nė kaip koks Anglijos miestas, išskyrus Londoną; paskutiniame laike Prancuzijos marių prekystė ėjo platyn kurkas didesniais žingsniais, nė kaip pačios Anglijos“.

Tą patį liudija žinomas Nekkeris. — Jau augščiaus sakiau, kad kiekvienas kaimo gyven-tojas, maž-daug pralobęs, skubinosi per-sikelti į miestą, nes kaime apart pikto nieko gero dėl jo nebuvo: administracijos ir bajorų galybė slogino ir kankino ten žmones. Susi-telkusi į miestus, buržuazija gavo tukstančius kelių sumažinti nuolatinį mokesčių sunkenybę, o dažnai ir suvis numesti ją nuo savęs.

Taip jie stengėsi papulti į urėdņikus. Urė-dysčių, kaip žinome, buvo daug, o kadangi jas daugiausiai parduodavo, tai turtingiems nesunku buvo pastoti urėdņikais. Urėdņikai-gi arba mažesnes mokėjo mokestis, arba suvis buvo laisvi nuo jų; ypač tai reikia pasakyti apie urėdystes, duodančias bajorystę; šitų paskutinių Nekkeris priskaitė į 4000. Neganą to; turtingai bužuazijai nesunku buvo perdėti dalį savo mokesčių ant žemesnės luomos pečių.

Karalius turėjo daug skolų; pasiskolinti jis gaudavo pas buržuaziją; žinome, kaip jis apsi-eidavo su toms skoloms.

Toks pasielgimas su svetimu turtu privertė buržuaziją užsiimti politika, kritikuoti karaliaus darbus ir užžiūrėti finansus. — XVIII amž. — tai apšvietimo amžis; turtinga buržuazija galėjo apsišviesti ir iš tikro buvo apšviesta. Ji šiaip nieku nesiskyrė nuo privilegyruotų; skirtumas buvo tik tas, kad ji neturėjo tiesų, o tie turėjo daug privilegijų; negana to; privilegyruoti ant kožnos vietos stengėsi ją nužeminti ir paniekinti. Aišku, kokia neapykanta turėjo kilti širdise jos sąnarių. Apšvietimas davė jau tikrą supratimą jos ir kitų padėjimo; ji matė, kad neteisybė ir neteisingumas viešpatauja.

Tuom tarpu atsirado ir mokslas, atsakantis to laiko norams, ypač mokslas Russo. Apie šitai aš čia nekalbėsiu; pasakysiu tik tiek: pama-tinės mislys mokslo Russo — tai prigimta (natu-rališka) tiesa, nepripažinimas istoriškų tiesų, žmonių lygybė, augščiausia valdžia tautos rankose;

šitas mislis nesunku suprasti kožnam žmogui; jos, suvis priešingos tos dienos padėjimui, rodėsi tada paskutiniu teisybės žodžiu. Užtatai jos greitai išsiplatino tarp visų luomų. Kritika drauginės sustatos ir neteisingumo privilegijų buvo ant lupų kožno žmogaus. Pradžioje kara-liavimo Liudviko XVI vienos keliaunįkas, kuris nesyki buvo važinėjęs po savo šalį, užklaustas, ką naujo matė, atsakė: „iš tikro nieko ypatingo, negu tik tai, kad dalykus, kuriuos pirma kalbėjo tik saliuuose, dabar atkartoja ant ulyčių“; tie dalykai — tai idėjos Russo. Štai paveizdas to, kaip žiurėjo ant teisingumo privilegijų: „La-bjausiai guodotina nuopelna Prancuzų bajorų, rašo Šamfor, tai ta, kad jie pareina nuo kokių 3 tukstančių žmonių kurie, sėdėdami ant didelių arklių, apkaltų geležia, mindžiojo 8—10 milionų nuogų, bešarvių žmonių, prosenių dabarnykštės Prancuzų tautos. Ar ne teisybė, koks tvirtas pamatas jų tiesos ant pagodonės ir meilės nuo vaikų tų prosenių? O kad galutinai užtvirtinti sav tiesą ant pagodonės nuo savo vientaučių, šita bajorija nuolat naujinasi ir pasipildo, priim-dama į savo eilę žmones, pralobusius aplupimu bakuzėlių neturtingųjų, negalinčių išmokėti uždėtų ant jų mokesčių“. —

Dabar pažiurekime, kaip gyvena paskutinė luoma — ukinįkai, miescionys ir kiti neturtėliai. Ant jų pečių gulėjo visa mokesčių sunkenybė. Du-trys paveizdai parodys mums, kokią sunkią našta nešė šitie nelaimingi žmonės. Mokestis už žemę (taille), kurią mokėjo vieni ukinįkai, ir pagalvė (capitation), kurios didesnė dalis gulėjo ant neturtėlių, augo labai greitai; anot Tokviliaus, nuo to laiko, kaip buvo įvesta nuolatinė mokestis iki laikui Liudviko XVI, ji pasididino 10 syk; mat, 1715 jos mokėjo 66 mil., 1759 m. — 93 mil., 1789 m. — 110 mil. Tenas išskaitė, kad provincijose be patvaldystės (pays d'élection) karališkos mokestys atimdavo nuo mokančiųjų prieš Revoliuciją didesnę pusę jų pelno — iš 100 frankų — 53. Nėvienas neturtėlis nebuvo laisvas nuo mokesčių; net skudurnįkas, kuris mieste renka skudurus nuo mėšlynų ir prekianja jais, turėjo mokėti pagalvę. Apart karališkų mokesčių ukinįkai dar daug turėjo mokėti žemvaldonams-bajorams ir dvasiškiems. Šitų mokesčių buvo labai daug; kad turėtį šioki-tokį supratimą apie jas, aš primįsin čia nekurias: 1) mokestis už žemę, vadinama le cens, 2) mokestis ponui, parduodant arba perkant žemę (lods et ventes), 3) terrage, arba champart agrier — mokestis duona, nuo vyndirbių tokia-pat mokestis vynu; 4) nekuriuose vietose buvo dar privestas darbas (corvées); 5) mokestis už maluną, nes ukinįkas priverstinai turėjo malti pono malune; tokia-pat mokestis už

spaustuva vynuui daryti; 6) mokestis už pervažiavimą keliu; bajorai vieni tik galėjo laikyti karvelius ir kralikus ir t. t.; abelnai, anot Tokviliaus „skaitlius jų (feodališkų tiesų), neapimamas, įvairumas stebėtinas“. Viešpatystei ukinikiai taipgi turėjo atlikti daug priversto darbo: nuo 1737 m. kelius darė priverstu darbu, o kiek žmonėms pareidavo dirbti, galime spręsti iš šito paveizdo; iš seimo skaitlių provincijos Berri matyti, kad vertė priversto darbo, padėto ant kelių darymo, išnešė 1779 metuose 700,000 livrų; nuo 1719 m. priverstu darbu statė taipgi kazarmes. Tuom tarpu visi žmonės jau buvo laisvi ir ukinikiai turėjo žemę savo savastyje. Už ką-gi jie mokėjo ponams? Čia nerasime jokios tiesos; užtatai juo skaudesnis buvo tas aplupimas.

Tokios buvo priežastys, turėjusios įtakmę ant žmonių padėjimo. Dabar paduosiu kelis liudijimus apie patį padėjimą. Anot Teno, medegiškas žemdirbio buvis, taipgi ir kitų darbininkų, nuo to laiko iki jo laikui pasigerino ant 93%^o; Art. Jungas rašo, kad turtingumas žmonių, maitinančiųsi žemdirbyste, — o tokie tai daugumas gyventojų — ant 78%^o buvo mažesnis už turtingumą tokių-pat žmonių Anglijoje. Tiesa, prie Liudviko XVI vyriausybė buvo netokia aštri, kaip seniaus: intendantai: buvo žmoniškesni, administracija siek-tiek geresnė, mokestys siek-tiek lygesnės — abelnai abagystė ir neturtystė mažinosi. Vienok tie maži palengvinimai mažai ką gero padarė, ir žmonių padėjimas buvo baisus. Iš raštų administracijos matyti, kad gyvastis ukininkų, prastų darbininkų ir amatnikų buvo suvis neaprupjta. Vienoje vietoje žmonės minta beveik vienais tik grikliais, kitoje, kur auga net vynuogės, daugumas vyndariu dalį metų turi ubagauti.

Čia darbininkai turi išparduoti rakandus ir drapanas, kad nusipirkti duonos, užtai daugelis iš jų miršta nuo šalčio, o menkas valgis, kurio turi taipgi per-mažai, gimdo ligas; kitur vėl ukinikiai ima nuo lauko žalius javus ir džiovina pečiuje, nes neturi kuom misti. Tik dviejose apielinkėse vienas intendantas priskaitė 35,000 ubagų. Intendantas Puatjė rašo:

„Kaip tik uždeda nauja labdaringų dirbtuvė, tuoj į ją puolasi daugybė neturtėlių, nors ir rupiniesi, kaip galėdamas, sumažinti užmokestį už darbą ir daleisti prie to darbo tik labjausiai reikalaujančius“. Kitas intendantas rašo, kad šeimynos kenčia po 2 dieni nevalgiusios ir kad daugelyje parapiju alkstantieji guli lovose didesnę dalį, kad lengviaus būtų kėsti bado kaukinimus ir t. t. Tas pats buvo ir miestuose, ką liudija, padekime, d'Aržanson; jis praneša, kad kartą važiuodamas per miestą su pačia dofnas sutiko apie 2000 moteriškių, kurios rėkė: „duokite mums duonos, arba mes numirsime iš bado“. —

Kad ir administracija Liudviko XVI buvo siek-tiek žmoniškesnė, vienok mokestis nuo neturtėlių ėmė dažnai be mielaširdystės; vienas intendantas rašo 1784 m.: „kaimuose žiurėtojai su pasibaisėjimu matė, kaip rinkikas norėjo atimti nuo tėvų šeimynų skatikus, kuriuos jie gavo, pardavę šiokių-tokių naminius rakandus delto, kad pertraukti riksmus alkstančių savo vaikų“.

Tenas taip išreiškia įtalpą visų skundų, kuriuos ukinikiai nusiuntė į seimą: „aš neturtingas ir nelaimingas delto, kad nuo manęs per-daug ima. Ima-gi nuo manęs per-daug delto, kad mažai ima nuo privilegyruotų. Privilegyruoti netik priverčia mane mokėti už juos, bet dar patys ima nuo manęs bažnytines ir feodališkas mokesčius. Kada iš 100 fr. mano pelno aš jau atidaviau 53, arba daugiau rinkikui karališkų mokesčių, aš turiu iš jo dar daugiau nei 14 fr. atiduoti senjorui ir daugiau nei 14 fr. dešimtinės; ant galo iš tų 18, arba 19 fr., kurie pas mane liko, aš turiu dar užganėdinti ir „kamaros žiurkes“ (le rat-de-cave — vynu užžiurėtojas) ir druskos kurtą“ (gabelon — druskos užžiurėtojas). „Aš, neturtingas žmogus, tik vienas apmoku dvi vyriausybės: vieną — senąją, vietinę, kuri dabar nuolat gyvena kitur ir gali skaitytis suvis nenau-dinga, spaudžiančia ir užgaunančia mano žmogystą, kuri parodo savę vienais tik prispaudimais, išsiskyrimais ir lupimais ant savo naudos; kitą — naują, centrališką, visurėsančią, kuri apėmusi visas draugijines urėdystes, reikalauja daugybės turto ir puola visu savo dideliu sunkumu ant mano liesų pečių“. —

Dėlei augščiaus minėtų priežasčių ukinikiai nuolat kėlė maištus kas-met keliose provincijose — tai vienose, tai kitose — o dažnai ir toje pačioje. Vienoje Normandijoje maištai buvo metuose 1725, 1737, 1739, 1752, 1764, 1765, 1766, 1767, 1768, ir vis tik dėliai stokos duonos; metuose 1788 ir 1789 maištai buvo Paryžiuje ir visoje Prancuzijoje.

Jau pats padėjimas nuolat badė širdis, kėlė kerštą ir vertė rūpintis apie pagerinimą buvio ir draugijinės sustatos; tuom trupu mokslas apie žmonių lygybę, laisvę ir vienokias tiesas labai išsiplatino, nes daug buvo jį platinančių. Iš pradžių, kaip tik atsirado tas mokslas, juom užsiėmė ir apie jį kalbėjo net pati vyriausybė ir jos agentai, net ir privilegyruotos luomos; bet jie kalbėjo tik dėl apšviestos tautos dalies, idant parodyti, kad reikia palengvinti žmonių kentėjimus. Apie žmones jie mislijo, kad tie nesupranta to mokslo. „Ir eikia pasakyti, sako Tokvilis, kat tuose geruose noruose buvo daug paniekinimo dėl tų nelaimingų, kurių kentėjimus taip širdingai norėjo palengvinti; šitai siek-tiek primena jausmus ponios Diusatle, kuri nesidrovėjo

kaip pasakoja Volterio sekretorius, išsirėdyti prie tarnų, nelaikydama už pritinkantį sav dalyką mislyti, kad tarnai gali būti žmonėmis“. Bet, žmonės suprato tas šnekas ir tą mokslą. —

Baigiu savo raštelį. Neapbrėžiuotas absoliutizmas, administracija, turinti pilną valdžią be jokio kontroliaus, nes apie jos darbus neda-leista buvo nieko rašyti, o sudas del jos atskyrus — koki rezultatai iš to išeina gerai žinome nėra ką čia iliustruoti, — begalinės privilegijos bajorų ir dvasiškių, suvis sasiaurintos buržuazijos tiesos, daugumas žmonių paskendę varguose, kenčiantieji badą ir šaltį ir neturintieji jokių tiesų, nesuprantama anomaliska finansų sistema, suvis priešinga viskam šitam piliozopija, išsiplatinusi tarp daugelio žmonių — taip pagal mane, gali keliais žodžiais išreikšti Prancuzijos padėjimą prieš Revoliuciją.

* * *

1889 m. Prancuzai šventė 100 metinį jubilėjų Didžios Revoliucijos; vienas pulkelis Lietuvių taip-gi padarė apie tai atminimą; keli iš to pulkelio perskaitė referatus, iš kurių vieną aš čia angšėians padaviau; geistina butu, kad ir kiti skaitę tada paduotu į spaudą savo referatus. Prieš skaitymą referatų vienas iš susirinkusių, Liutas, pasakė kelis žodžius abelgos įtalpos, kurinos ne iš kelio bus čia paduoti. Štai jie: Šiadien mes čie susirinkome švesti šimtmetinį jubilėjų Didžios Prancuzų Revoliucijos. Gal to savo užmanymo neišpildysime atsakančiai savo spēkoms ir didumui to atsitikimo, bet stoka laiko ir galėjimo išteisina mus; darėme, ką galėjome, o faciant maiora potentes. Suvis-gi neapvaikšėioti tos šventės mes negalime, nes ją pridera švesti kiekvienam žmogui, progreso šalininkui, žmonijos draugui. Prancuzų tauta — tai vienas iš didžiausių žmonijos vadų ant kelio progreso, kuri nesigaili darbo, kad datirti gerų siekių; paveizdą to matome Didžioje Revoliucijoje. Prancuzų Revoliucija tai toks istoriskas atsitikimas, kuris atnešė dang gero visam civilizuotam svietui; pagal savo svarbą ir rezultatus tai visasvietinė revoliucija, o ne vietinė; ją gali lygiti tikrai su tikėjimiskoms revoliucijoms, bet tos mažians gero padarė ir suprantama delko: Prancuzų Revoliucija, taip sakant rėmėsi ant jų pečių; nuo anų atsitikimų iki šitam perėjo keli šimtai metų, per kuriuos žmonės nesnaudė. Ką buvo galima padaryti XVIII amž., to negalėjo būti XVI amž. arba angšėians. —

Susipažinimas su Pr. Rev. labai naudingas žmogui; jis kelia iš miego protą, duoda jam daug mislių, gaivina gerus žmoniiskus jausmus ir norus. Negana to: jis ir labai pamokinantis iš šios pusės: čia aiškiai gali persitikrėti, kad žmonija eina pirmin, didina savo laimę. Čia

taip-gi matai, kad tas didinimas laimės, pasiekimas kokio-nors vieno gero rezultato labai sunkus ir suristas su daugybe darbų, vargų ir kentėjimų.

Iš tikro, per Pr. Rev-ciją kiek darbo padaryta, kiek laužyta galvos, kiek visokių aukų, net kraujingų padėta ant aukuro tėvynės ir žmonių! Nebijodamas apsirikti, gali sakyti, kad iki šiam laikui žmonija daugiaus valandų gyveno pavojingam padėjime dėl savo laimės, daugiaus perleido reakcijisku momentų, nekaip progreešiskų. Tik tiek gerai, kad mažiausias žingsnis ant kelio progreso paskui niekadods neprapuola, trumpiausias progreso laikas atneša tiek tvirtų gerų rezultatų, kad paskui ir ilga reakcija jau neturi vieko jų išnaikinti. Pr. Rev-cija kuoaishiausiai vis-tai patvirtina; ji rodo, kad darbštumas ant visų naudods nenuveina ant nieko ir kad mažiausias grudas, įdėtas į visatiną aruodą su tikru noru atneša draugijai, o ne atskvyriems žmonėms, arba jų grupoms, gausingą vaisių. Ir Rev-cijos darbinikai nesigailejo darbo ir aukų, tvirtai pasitikėdami ant savo proto ir spēkų; toks pasitikėjimas atvedė ir atveda ant apsirikimų, bet del tautos laisvės jis butinai reikalingas“. —

P. Liutas.

Audiatur et altera pars.

Nuo 1889 metų tapė irengti Maskolijoje po rėdybas statistiski komitėtai, ant paveikslo užrubežiu, dėl rinkimo visokių reikalingų statistiskų žinių; surinktą medegą rėdybų komitėtai perduoda centriniam komitėtam, kurie juos pagal savo nuomones apdirbė apgarsina metiniuose savo surinkimuose prie Varšavos centrinio dėl 10 gubernijų Lenkijos komitėto prigul; perdėtinis — jeneral-gubernatorius p. Gurka; šanariai: Apuchtin, fabrikantas Nantke, užveizėtojas skyriaus valstijos banko — Driesen, inspektorai geležinkelių Lenkijos — Laskin, Minin, professorius psichijatrijos prie Varšavos universiteto Popov, fabrikinis inspektorius Sviatlovski, profesorius Trojdosievicz, prokuratorius Turau ir profes. Simonienko, rėdytjas išduodamų to komitėto metinio surinkimo, vadinamo *Trudi Varšavskaho statističeskaho komitėtu po 10 gubernijam carstva polskaho*, II išleidime minėtojo surinkimo už 1890 m. randame pašnekėjimą sanarių Varšavos komitėto apie mus; pp. Gurko, Apuchtin ir profes. Simonienko, kaip tai netyčia atradę lietuvius, turbut medegoje nuo Suvalkų rėdybinio komitėto, rado daigtu reikalingu truputį apie juos placziau pašnekėti, o kaip pamatysime, ponas perdėtinis apyribės apšvietimo, Apuchtin, net išrodo reikalingu daigtu gelbėti lietuvius nuo sulenkėjimo, bet tą galbėjimą pastatė ant tikrai maskolisko, originalisko, taip sakant, Apuchtinisko pamato. Iš pradžios buvo kalbėta apie išsilavinimą tautos ir ant to reikia remtis apie tai sprendžiant. Vienas iš šanarių padavė, kad reikia remtis ant skaitliaus išduotų knygų. Ant to randame teisingą atsakymą Apuchtino ant 141 lakšto surinkimo.

Apuchtin. Lietuviai beveik nieko neišduoda (bet taip yra tikrai Maskolijoj rėd.) savo kalboje. Butų neteisingai ant to pamato pasirėmus laikyti juos už suvisu ne inteligentišką gentę (plemia).

Simonienko (ant 142 lakšto) sako, kad reikia remtis, sprendžiant apie inteligentiškumą, ant skaitliaus mokytinių

lankančių mokslinycias. Sulygidamas skaitliu mokytiniu su skaitliumi tautos, jis randa: maža prisidedima prie apsisvietimo lietuviu, ir toliaus taip kalba: Nežinau, kuom tai isaiskinti, nes lietuviai prigul prie gana turtingu gyvetoju tos (Suvalku) redybos ir delto galetu be didelio apsunkinimo saves prisideti prie auku ant uzlaikymo kaimu ir valsciu mokslinyciu.

Apuchtin. Lietuviai, be abejojimo, labai inteligentni. Kaip gana skaitlingi, jie galetu turėti savo literatūra ir lavintis nemažius, kaip ir kitos tautos, apsigyvenusios Maskolijoje. Prie lietuviu prigul ne tik lietuviai, bet ir žemaičiai, apgyvenę Kauno ir kitas aplinkines rėdybas. Delto negalima yra nenusistebėti, kad, gavę apsvietimą, jie greitai pameta savo tautystę, nepripažįsta savę lietuviams. Suvalku rėdyboje jau nuo 4 klasos Starapolės (Mariampolės) gymnazijos jie paprastai stojasi lenkais, o jau perėję į Seinų dvasiška seminariją net savo pravarde lietuviškas permaino ant lenkišku.

Simonienko. Daleiskite man, jusų mylsta (prewoschoditielstwo), kaip profesoriui, per kurio rankas perėjo didelis skaitlius studentu šio krašto, gavusių augštesni mokslą, ne suvisu sutikti su jusų pažiūromis: gėdytis savo tautystės gal tikrai žmonės nedasilavine, nedasimokine. Bet, gavę augštesnius mokslus, jie myli savo tautystę ir pasilieka visada prie jos. Aš pažįstu lietuvius, pabaigusius mokslus Varšavos universiteto, užlaikičius savo tikras lietuviškas pravardes ir neatsisakiusius nuo savo tautystės. Mažai to, aš žinau, kad laike Varšavos mokslinycios „szkola główna Warszawska“ kurios vieta 1869 m. užėmė dabar čia esantis universitetas, studentai lietuviai turėjo čia savo kuopa, kurioje vartojo lietuviška kalba, ir jiems nepatiko, kad jie priversti buvo klausyti lekciju paminėtoje mokslinycioje ne jų lietuviškoje, bet lenkiškoje kalboje. Buvo ir tokiu tarp jų, kurie duodavo ir protestus ant tokio padėjimo ir skundeši, kad čia viena vietinė kalba ima viršu ant kitu, ir kad jie greičiaus sutiktų klausyti lekcijas oficiališkoje kalboje.

Gurko. Galima nurodyti tarp inteligentų lietuviu ant tokio, kaip kitur žinomas Volter (?).

Apuchtin. Žmogus, be abejojimo, žinomas, vienok išgelbėk mus Dieve nuo didesnio skaitliaus tokiu lietuvišku patrijotu, kaip Volter. Jisai priešinišks maskolikiu raidziu lietuviškuose raštuose, o tatai savo eileje priešinga esantiems įstatams, turintiems uždavą apsergėti lietuviška tauta nuo svetimu įkvėpimu.

Simonienko. Kaip ten nebūtų, negalima vienok neuztėmyti tarp lietuviu Suvalku rėdybos mažesni norą leisti savo vaikus į esančias mokslinycias, sulyginant su kitomis tautomis tos rėdybos. Tai aišku iš skaitliaus lietuviu, sulyginant su skaitliumi tautos.

1888 m. Suvalku rėdyboje, pagal žinias man priduotas buvo:

Tautų rėdyb.	Skaitlius gyv.	Skaitl mokyt.	% mokyt. taut.
Maskoliu . . .	23489	1152	4,9
Lenku . . .	128900	3515	2,7
Lietuviu . . .	357921	5112	1,4
Vokiečiu . . .	36679	1544	4,2
Zydu . . .	107757	2236	2,1
Totoriu . . .	181	15	8,3
Čigonu . . .	42	—	—

Apuchtin. Man rodosi, kad tame sveria šiek-tiek įvedimas maskolikiu literu dėl knigu lietuviškoje kalboje, nes šie žmonės iš lietuviu visi skaito, ant knigu spauditu lotyniskomis, arba tikriaus sakant lenkiškomis literomis ir delto nenoriai leidžia vaikus, kur priimtos maskolikiškos literos.

Gurko. Tokiu budu ar nebuvo iš musu pusės klaidingu darbu versti lietuvius priimti maskolikiškas literas?

Apuchtin. Nors įvedimas maskolikiu literu dėl rastu lietuviškoje kalboje sujungtas su didelėmis sukenybėmis, bet jaigu tai padaryta, reikia ispildyti, juom labjaus, kad prie vartojimo maskolikiu raidziu lietuviškuose raštuose, lietuviai liausis vartoję lenkiškas raides, nuo kuriu jie nežymiai pereina prie lenkiškos kalbos ir pameta savo tautystę.

Na, užsiimsime čia truputį perkratinėjimu ir paminėjimu klaidų, neteisingu pažiuru ir nežinios sanariu statistiško komiteto ipač-gi svarbiausių iš augščiausių Lenkijos krašto administratoriu, kaip va: perdėtinio Lenkijos jeneral-gubernatoriaus p. Gurkos ir augščiausio mokslo užveizetojaus p. Apuchtin'o; nenuovoką tų ponų

stengiasi gana juk apšviesti, kaip matome profesorius Simonienko. P. Gurka klaidžiai priskyre ir p. Volterį prie lietuviu, nes p. Volter yra latvus, mokantis lietuviškai, apie tai galima buvo rasti žinias ir maskolikiškuose raštuose laike polemiku jo su prof. Kojalovič'u iš priezasties atsitikusių priešginybiu geografiškoje draugystėje. Nenuovokos vienok, ir tai nenovokos elementariškuose dalykuose, daug daugiau atrandame kalbose užveizetojo mokslinės apygardos Lenkijoje, p. Apuchtin'o.

Žemaičiai ir lietuviai neyra tai dvi giminiškos tautos; skiria juos tiktai vardas, iš priezasties nemovės administratiško padalinimo Lietuvos. Lietuvis ir žemaitis tiek skiriasi viens nuo kito kalbiškai, kiek skiriasi gyvetojas Maskvos nuo gyvetojo Novgorodo, o jau daug arčiau neng mažrusiai, kuriuos fāntastikai iš malonės p. Apuchtin'o be jokios naudos verčia tikrais maskoliais pastoti. Apie besilenkavymą lietuviu, ragavusių augštesniu mokslu, ipač-gi Starapolės gimnazijos, ir permainas lietuvišku ant lenkišku pravardziu klieriku Seinų dvasiškos seminarijos — p. Apuchtin girdėjo, kad kur tai, kada tai skambino, bet nežino, nė kur, nė kada, nė delko taip buvo. Permainydavo lietuviai savo lietuviškas pravardes, eidami į gimnazijas laike, kada ukinikai dar ponams prigulėjo, nes kitaip lietuviai, kaip ukinikai, nebudavo ten priimami; ciecoriškas paliepimas (ukazas) 1827 m. uždraudė priiminėti vaikus ukiniku į vidutines ir augštesnes mokslavietes. Viskas tai persimainė po atvadavimo ukiniku nuo ponu ir atmainymo uždraudos dėl mokslo ukinikams. Norėdams, galētu tai persitiktinti p. Apuchtin'as nors iš Rubriceliu, kas met išduodamų dėl Seinų dijazesijos: jose atrastu, kad Seinų seminarijoje vos ketvirta dalis klieriku nešioja lenkiškas pravardes, ir jie visi paeina iš tų pavietu, kur lietuviu nėra; ³/4 gi viso skaitliaus besimokinančiu Seinuose nešioja grynai lietuviškas pravardes. Rubricelėse atrastu taipogi, kad ir tokia jau dalis kuniju tokias jau lietuviškas turi čia pravardes ir jų nesigėdi. Kur-gi dingsta tie su permainytais pravardems kunigai ir klierikai? ar jie vis nelaimingai ismiršta pirm įstojimą į Seinų seminariją? Kur dingsta tie sulenkėję jau 4 klasoje Starapolės gimnazijos mokytiniai, jau šiadien tukstančiais skaitomi lietuviai pabaigę gimnazijas ir augštesnius mokslus, bet tarp savę vartojanti lietuviška kalbą? Tie visi nemislyja išsizadėti savo tautystės ir griebtis prie lenkystės arba maskolystės bet ginasi, kaip įmanydami, nuo vienos ir kitos; negeisdami svetimio, jie geidžia užlaikyti savo tautiską individualizimą, savo tarpiniuose raštuose nieks iš tų lietuviu nevartoja maskolikiu raidziu, o vienok į lenkystę nepatenka.

Lietuviai ne tiktai nesisalina nuo mokslo, bet jo trokšta; nėviena tauta Maskolijoje procentiškai prie skaitliaus savo neturi tiek vaiku ukiniku (reikia suprasti, kad už lietuviu reikia skaityti tiktai ukinikus — bajorai ir miescionys Lietuvos nepriskaito dar savę prie lietuviu), lankančiu gimnazijas ir augščiausias mokslinycias; randasi jų gana kitose vidutinėse mokslinyciose. Butų čia jų da daugiau, jai ant savo kelio ukiniko vaikas nerastu visokių apsunkinimu. Nenoriai prisideda savo aukomis prie užlaikymo pradiniu mokslinyciu ir nenori jų lankyti ne dėl negeidimo mokslo, bet dėlto, kad pati šita mokslavietė remiasi ant klaidaus, mažai lietuviams naudingo, pamato. Užveizetojas mokslo aprubės Lenkijoje lengvai galētu persitiktinti, lankydamas mokslavietes Suvalku rėdybos; jaigu norētu kur šventą dieną užėiti į bažnyčia, pamatytų, čia, ko nē viename krašte Maskolijos neatras, tai yra, kad nėra bažnyčioje žmogaus, kurisai nesimelstų iš knigu; rastu

čia visus mokančius skaityti, bet tiktai ant saviškų lotyniškoms literoms spaudintų knygų. Mokslą tą įgyja ne mokslavietėje, kuri lietuviui ukinįkui beveik jokios naudos neatneša, nes ji nieko jį neišmokina, išėmus pažinties maskoliškų litarų, kurių joks lietuvis dėl savo kalbos negal vartoti. Dvidešimts septintas metas slenka nuo primetimo lietuviams maskoliškų literų ir uždraudima lotyniškų, kurias jie už savas per penkis šimtus metų laike. Kokį vienok naudingą vaisių tas primetimas jai jau ne lietuviams, apie ką maskolių viršininkai nesirupina, bet viešpatystei atnešė? Nieko daugiau, kaip tik tą, kad apsun kino lietuviams mokslą ir apšvietimą ir atitolino juos nuo viešpatystės užveizetojų. P. Gurka gerai tai suprato, tiktai nenor suprasti apšvietimo užveizetojas.

Praeiga svieto mokina aiškiai, kad fantastiški, ant klaidų paremti įstatai neužsilaiko amžinai, nes jie išduoda vaisius negeistinus; tankiai trys metai klaidingo viešpatystės gyvenimo per dešimtis metų nesiduoda atidirbti ir sugražinti normališką padėjimą. Dėlto mes karštai tikime, kad sugrįžti mums atimos mūsų kalbai lotyniškos literos, nežiurint ant to, ar to norės viršininkai valdantieji kraštus viešpatystės ant pamato: *pereat mundus, fiat phantasia*. Kada ateis dėl lietuvių tas laukiamas laikas, stosis jis ar prie p. Apuchtin'o ar jam panašių, arba jaigu reikalo to nesupras, prireiks jiems pasitraukti ar palikti sugražinimą teisybės suprantantiems. Pagal nuomonę p. Apuchtin'o, jaigu žmogus pasigėręs, dėl išgriebimo ant girtuokliavimo pinigų, pamislys užmušęs žmogų jo pinigus atimti — tai reikia jau tam girtuokliui ir prasipagiruojus tą padaryti. Jaigu įstatų davėjas klaidingus įstatus išdavė, tai nors apie jų klaidingumą ir blogumą persitiktintų, tur jau amžinai blogą darbą daryti.

Kiek pamename, p. Apuchtin'as, reikaluose lietuviškų literų, nevisada klaidžios nuomonės prisilaikė; kitą kartą jisai panašus buvo net į p. Volterį, kurio baidosi. Kada į Starapolės gimnaziją ant inspektoriaus tapę paskirtas p. Botyrius, kurisai perstatė apie sunkumą pritaikymo maskoliškų literų prie lietuviškos kalbos ir kad lietuviai tvirtai yra prisirišę prie lotyniškųjų — pats Varšavos mokslo užveizetojas prašė, kad tame dalyke atsiųstų lietuviai atsakančią referatą, kurį žadėjo iš savo pusės paremti. Referatas tapę atsiųstas ir jis pakliuvo į rankas inspektoriaus VI Varšavos gimnazijos, p. Giliaus, kurisai ant jo parašė savo nuomonės, buk maskoliškos literos visiskai tinka del lietuviškos kalbos ir kad jisai, p. Gilius, budamas mokiotojų lietuviškos kalbos Veiverių mokiotojų seminarijoje, laimingai jas pritaikė ir platino lietuviškuose raštuose. Ant to ir pasi- baigė viskas. Ar iš to p. Giliaus parašo dažinojo p. Apuchtin'as apie lietuvių, jų kalbą ir įtekme lotyniškų literų ant lietuvių?

Jaigu tai vienatinis šaltinis, iš kurio pasėmė žinias p. Apuchtin'as, tai šaltinis drumstas: p. Gilius, nors ir buvo mokiotojami lietuviškos kalbos Veiverių seminarijoje, bet nė patsai gerai lietuviškai gramatiškai nė kalbėti nė rasyti nemoka, nė neišmokino, turbūt, veiveriškių savo mokiitinių pritaikyti maskoliškas literas prie lietuviškos kalbos, nė jas tarp lietuvių platinti — nes jų šiadien nieks dėl lietuviškos kalbos nevar toja. P. Gilius, nors suns Lietuvos ukinįko Starapolės pavieta, gavęs augštesnius mokslus, bet patsai seniai paliovė savę lietuviu vadinti; jis prigul prie tų, kurie pameta savo tautystę, kokius p. Simonienko pumoksliais teisingai vadina, ir delto tarp lietuvių jis, jai ne labiau yra nekenciamas, tai jau nė mažiau kaip Varšavoje nekencia jo kaip gimnazijos inspektoriaus.

Lietuviai bjaurisi juomi, kaip atsiskyrėliu nuo savo tautystės ir saugojasi jo, kaip gadinančio darbus tikrų lietuvių.

P. Apuchtin'as aiškina, buk lietuviams primestos maskoliškos litaros dėl jų gero, idant juos užlaikyti lietuvių, kad jie nesilenkintų. Iš tikro yra priešingai: nieks taip neplatina lenkystės tarp lietuvių, kiek primestos maskoliškos literos dėl lietuviškos kalbos. Lietuvis bjaurisi primestomis literomis, jaučia skaudumą uždraudimo savųjų dėl savo kalbos, delto, neturėdamas Maskolijoje saviškoje kalboje reikalingų sau knygų, priverstas yra pasinaudoti iš neuždraustų lenkiškų. Toksai padėjimas verčia mokytis lenkiškai ir prie tos kalbos vis labyn pratintis. Platinas tarp Lietuvos ukinįkų lenkiški ukiški laikraščiai ir knygos ir tai platinas, galima sakyti, priverstinai, per valdžių viršinikus. Jaigu lotyniškos litaros traukia svetimas tautas į lenkystę, tai reiktų nusistebėti, kodel italai, prancuzai, anglai ir kitos tautos, nuo tukstančių metų vartojančios tas litaras, da į lenkus nepavirto ikisiol, kodel nesilenkina ir nesauvaldiškos tautos, kaip va: Čekai, Chorvatai, Slovėnai ir kiti? Reiktų paklausti, kiek klasiška mokslo sistema, gimnazjose įvesta griovo Tolstojo Maskolijoje, pavertė maskolius į lenkus. Ne litaros verčia tautas tautiškai išnykti, bet kitokios priežastys, toli nuo literų atsitraukiusios! Tos priežastys vienok turbūt nepasiekiamos yra išminčiai Maskolijos mokslo užveizetojų. Lietuviai turi savo literaturą, ir jį vis auga ir platinasi; bet tiktai užrubežiuose, kaip va: Prusuose, Amerikoje, o dabar prasideda ir Paryžiuje, tai yra tenai, kur lotyniškos literos (ne lenkiškos, nes lietuvių rasyba toli nuo lenkiškos skiriasi, randasi ir daugelis literų nevertojamų lenkiškoje kalboje. P. Apuchtin'as vienok savo amžyje nematęs kaip išrodo lietuviška knygą, apie tai nežino) neyra uždraustos. Tenai lietuviams nė ant mislies neužėina lenkintis. Lenkai jie tiktai Maskolijoje, kur 3 milijonai lietuvių netur jokios literatūros, nes ji su primestomis lietuviškai kalbai svetimoms literoms augti ir žydėti negal. Oficiališkų išdavių maskoliškomis litaromis nieks neskaito; lietuviai, priversti jas nupirkti, visada parsinešę namon tuojaus jas aperseia ant prakurimo pečiaus. Bereikalo p. Apuchtin'as ješkotų lietuviu namuose tokių oficiališkų lietuviškų išdavių, išleistų su pagelba Vilniaus žydėlio Sirkino; neatras jų nė paš buvusius mokiitinius pradinių mokslinčių, bet užtatai, vietoje lietuviškų knygų, atras lenkiškus Varšavos išdavius. Kiekvienas supras, kad 3 mil. žmonių negal apseiti be knygų; jaigu jų saviškoje kalboje išgriebti negal, priversti griebtis prie svetimų, ir griebiasi ne prie tų, prie kurių juos verčia p. Apuchtin'as et consortes, nes kaip jo nuskriausti, negal noriai pildyti jų geismus.

P. Apuchtin'as, ant žodžių, rodosi apginėju tautiško individualizmo lietuvių, ipač nuo vertimo į lenkystę, bet darbais savo, kurie tankiai patys sau prieštarauja, pasirodo lenkuotoju lietuvių. Šį metą dėl dalinimo lietuvių vaikams, kaipo dovanas už gerą mokslą, tapę į pradinias mokslinčių atsiūsta iš kancelarijos to lietuvių apginėjo garsi savo laike brošiura lenkiškoje kalboje „*Głos ludu*“, *Chłopa polskiego*, o pirm to panaši jai brošura „*Jezuici*“. Kaipgi čia suprasti darbus kuratoriaus Varšavos mokslo aprubės. Dėl lietuviškos kalbos gina jisai lotyniškas literas, dėlto kad tokias jau vartoja lenkai dėl savo kalbos, o vėl dėl lietuvių vaikų liepia mokslinčiųose davinėti brošiuras, nesuprantamoje jiems lenkiškoje kalboje, spaudintas uždraustomis lietuviams lotyniškomis litaromis. Ar ne dėlto taip daro, kad lietuviai, neturėdami savo knygų, dar sparčiau pratįtusi prie vartojimo lenkiškų?

Sernas.

Isz Lietuvas.

Palanga. Jau nuo ilgo laiko Palangos miestelis yra pažįstamas kaip vieta, į kurią traukia kasmet ant vasaros daug sugverusių ir apsilupusių žmonių, idant ten jurės maudyklėmis ir grynu oru pastiprīt suardyta sveikata. Nėra ką stebėtis, kad iš visų kraštų Maskolijos ir Lenkijos važiuoja čion svietas, nes Maskolijoje ant viso kranto Baltijos turbūt nėra geresnio užkampio dėl atsilisio ir pastiprinimo sveikatos tiems, kuriems reikia marios maudyklių ir gryno atgavinancio pušyniu kvapu pripildyto oro.

Nors puikiai išpuostos vilios tarp pušinio miško ant kranto jurės apie Rygą gal daugiau vilioti prie savęs žmonės, bet vandens ten jureje iš priežasties įpuolimo Dauguvos daug silpnėsi, nės neužturi savyje tiek druskos, kiek apie Palangą ir Liepaują. Toje paskutinioje nėra vel nei kokio miško, ir visi svečiai priversti mindyti mažą sodnelį apie gydnamį (kurhausą), kuria mažką uždengtas nuo vėjų, o da mažiau nuo saulės. Palangoje užtai, pradėdant nuo pacio miestelio, pagal pacio kranto marios, traukiasi per pusantro versto iki Prusų rubežiaus pušinė giria, kurioje per karšta, giedrą laiką gal kiekvienas atrasti apdangą nuo karštų spindulių saulės, o šaltose dienose — vietą dėl pasislėpimo nuo smarkumo vėjo.

Didesnė dalis žmonių, sergančių ant dirksninių ligų, mėgsta švelną, nors ir smarkų vėją nuo marios. Girdėjau dažnai sakant, kad per ilgas valandas gal jie sėdėti nepajudinti, įstebelėje akis į neišmastuojamą didumą banguojančios, jurės ir klausyti užimą vilnių, plakančių su baisiu smarkumu lėkštą smiltinį krantą. —

Kaip vilnys ant marės, taip-pat tada galvoje mislys veja viena kita, ir žmogus, sulygįdamas savę su platumu prieš jo akis tyksančios jures, su viskėjimu be atvangos milžiniškos jos spėkos, — savę su savo sielvartais ir sopuliais tokiu menku daigteliu, apie kurį ir mislyti daug nėra verta. — Tokiu budu dažnai mes patys neužtėmyjame, kaip prieš akis mūsų dvasios atsidaro platesni mąstymai, platesnės ant gyvenimo pažiuros, kurios, nutildo ir priverčia užmiršti visus neužganėdintus norus, prieš valandą taip smarkiai mus sloginusius

Visų čion atvykusių numylėta vieta yra **Byrutes Kalnas**, gulintis miške prie pacio kranto marios, kokį pusverstį nuo miestelio. Tas Kalnas turi apie 30 sieksnių agštumo nuo paviršiaus marios ir visas isreto pušims apaugęs, o ant viršaus jo stovi plytinė kopyltėlė, pastatyta 1869 metuose per vietinį kleboną. Ant kalno to grieždavo šimet vieną arba du kart ant savaitės muzikantai pasamdyti tuo atvažiuosiu svečių. Tose dienose, kada budavo muzika miške prie Byrutės — tai visas Kalnas marguliuodavo nuo puikiai išrėdytų žmogysčių visokių tautų, šnekantių įvairioms kalboms. Pradedant nuo žydiško žargonu, galima buvo girdėti prancuzišką, anglišką, vokišką, o už vis daugiau maskolišką ir lenkišką kalbą — o lietuvišką jaigu išgirdai tada — tai tik nuo prasčiokų stovintių kur ant šalies, atėjusių čion pasiziurėti ant besilinksminantių ponų. Visos kedės ant kalno ir apie kalną prirašytos visokių eilių ir myšlių, taip-pat beveik visose europiskose kalbose, o tik ant vienos atradau peiliu įpautus žodžius lietuviškus: „Kur dingot jus“. Nors ir mislis nepabaigta, bet lengvai suprasti, ko galėjo klausiti kiekvienas lietuvis, mylintis savo tėvynę. Tur but, klausė anas, „kur dingot jus“ laimingi laikai mūsų prabočių, kada ant tos vietos skambėjo viena tik ir nieku nekliudyta mūsų puiki kalba, kurią da visi

luomai vartojo ir garbino — o kurią dabar retas teišmano,? —

Šiometinės korespodencijos iš Čekijos gydyklių, kaip iš Teplitz, Marienbad, Karlsbad ir t. t., pranešė, kad visur ten jau nuo kelių metų skamba čekiška kalba vietoj iki siol vartotos vokiškos. Ar veikiai sulauksime mes tokį laiką, kada čion Palangoje susirinkusieji iš apylingos bajorai pradės vartoti kalbą, kurią jiems prigulėtų — vieton lenkiškos, kurios nės vienas iš jų daliai neišmano, ir bjauriai ją kalbėdami juokina tik lenkus, atvykusius iš Lenkijos

Ne tik svietimies patinka **Byrutes kalnas**, bet ir tarp vietinių gyventojų anas užlaikomas didelėje garbėje. Nėra dienos, kad neateitų čion žmonės pasimelsti, o šventomis dienomis, ipač kada atilaidai Palangoje arba Kretingoje (miestelis gulintis 14 verstų nuo P.), tai daug svieto susirenka apie kopyltėlę, ant kalno. Padavimai sako, kad pirmuose amžiuose po įvedimo Lietuvoje krikščioniško tikėjimo, visi jau apkrikštyti lietuviai traukė myniomis iš bažnicios ant kapų savo numylėtos kunjgaikštienės Byrutės (nuo kurios kalnas tas turi savo vardą), ir ant vietos seno aukuro Praurynės, idant pasimelsti. Ikišiol da krikščionystė negalėjo išdildyti įvairių įsisenėjusių stambeldiškų įtikėjimų pririštų prie to kalno. Šimet da man viens senelis pasakojo, kad žiemos laike, nors didesni suiegi iškristų ir smarkesni vėjai užpustytų visą mišką ir kalną, bet visuomet paliek takas vedantis ant kalno. Tas stebuklingas atsitikimas rodo aiškiai pagal — nuomonės senelio, — kad Dievas mėgsta buti garbintas ant tos vietos. — Idant sujungti stambeldišką paprotį meldimosi ant Byrutės kapo su ideja krikščionystės, tapo 15. amžyje (pagal padavimą) pastatyta ant to kalno bažnyčia po pašaukimo švento Jurgio, o tai suirus, medinė kopyltėlė, ant kurios vietos dabar stovi murinė.

Bažnyčia Palangoje guli vidų miestelio ir pastatyta ant paliėpimo karalienės Onos Jagailos 1597 metuose iš jeglio (Larix europ., modrzew). Medis tas retai kur atsitinka dabar, Lietuvoje, bet mačiau da jį nors retai, miškuose apie Palangą ir pačiame miestelyje yra trys prieš namą griovo Tyškiovičio, kuriam priguli visas miestelis. Šimet numirė senis griovas, kuris daug rupinosi apie pakėlimą mestelio. Pastatė ans gydnamį dėl svečių, atvykusių čion ant maudyklių, savo darže, kur kasdien grieždavo muzika, išskyrus tas dienas, kada ant Byrutės gydnamyj' susirinkdavo du kart ant nedėlios jaunuomenė ir vaikai dėl šokimo; čion buvo ar du koncertai, viens vokiškos drangystės giedotojų iš Klaipėdos — antras dviejų artisių iš Petraplyio. Jis pats griovas pataisė savo namuose šiltas maudykles dėl tų, kurie negali maudytis marėje, ir viesbutį. Tuose pačiuose namuose yra įrengta progimnazija 4 kliaų, ir ant kašto myrusio griovo. Toje progimazijoje yra daugiau per 150 mokytinių, didesnė dalis lietuvių, kuriuos tėvai atveža iš toli, nes, neturėdami čion cerkvės, maskoliai negali mūsų vaiku ten varyti ir tokiu budu mokytiniai katalikai gali da čion, niekeno nekliudomi, atiduoti garbę Dievui savo bažnyčioje. —

Palangos miestelis nedidelis, guli į pusvienuoliktos mylios nuo Liepaujos ir priskaitytas prie Kuršo, o užgiventas žemaičių ir žydų. Žemaičiai užsiima žuvinjyste arba žemdarbyste. Žemę arendavoja ukinjakai nuo griovo T., bet žemė didei prasta — grynos smiltys, kurios tik tada geriau išduoda, kad gerai jas užveža jurės kerpėms, kurių vilnys daug išmeta, ipač apie rudenį. Gintaro ir daug da randa išmesto, bet paprastai smulkiais kšneliais.

Isz Latvijos.

Prekystē ir pramonystē žydu rankose, kaip beveik visur Lietuvoje. Yra čion septinios fabrikos išdirbinių iš gintaro, ir visos prigul prie žydu. Didesnė ir puikesnė iš tų fabrikų sudegė 25 d. rugpjūčio mėnesio.

Svečių suvažiavo šįmet mažiau, kaip paprastai, nės tik pusantro šimto gyminių.

Daug, turbūt, neatvažiavo iš priežasties bjauraus oro, kokį turėjome par visą liepos mėnesį ir pradžią rugpjūčio. Giventi čion didei pigu, bet valgymas labai vienodas, vietinis kepėjas nekepa kitų pyragų kaip visiškai paprastus be jokios tmainos, pas mėsinįką galima gauti tik jautieną mėsa, o ant turgaus, du kart ant nedėlios, atveža sodiečiai iš apylinkos: sviestą vistelius, antis, bulves, kopustus, morkas, cibulius ir retai — kada žirnius, grybus — uogų tik mėlynių — ir labai prastus obuolius ir grūšias.

Surio, rukytos kiaulienos — puikesnių piragų nė už jokius pinigūs nėra galima gauti. Bet kas ne didei yr išleptintas ir jiesko iš tikro sveikatos, tam pakaks ir tų, nės švieži ir geri; bet yra čion kitos stokos, kurios nubaido ne vieną norinti čion atvažiuoti.

Svarbesnės priežastys apsunkinančios atvažiavimą į P. — yra tai pusvienoliktos mylios, kurias reikia nuo Liepaujos važiuoti arkliais arba garlaiviu. Garlaivis „Phönix“, prigulintis ir prie gr. T., eina vieną kart ant savaitės iš Liepaujos į P. ir atgal, bet tik tada, kada oras tykas. Tai dažnai atsitinka, kad keliaunįkai atvažiavę į Liepaują laukia kelias dienas, ar nenustos vėjas, ir palaukę tokiu budu kokią pusę savaitės viešbutyje, yra priversti samdyti sav arklus, kurie nepigiai atsieina. Jaigu da oras giedras, tai gerai, bet dažnai par 10 adynų reikia mirkti ant lietaus, nės nevisuomet galima ant pautos gauti uždengtą vežimą. — Eina da žydiškas omnibusas, bet važiuoja jis paprastai kas antrą dien — ir pilnas žydu.

Kiekvienas iš važiojančių į P. yra nesveikas ir reikalauja kreiptis prie daktaro, kurio jaigu nėra iš atvažiavusių svečių, tai taip kaip ir nėra. Yra čion vienas senis, kuris dailiai dantis išrauna, bet apie kurį sunku pasakyti, ar ans nemoka rodos duoti, ar ne nori. Tik pašaukęs jį pirm, noroms nenoroms reikia kreiptis, idant ką nors dasizinti, prie daktarų žydėliu, kurių yra du miestelyje. Gerai, kad šįmet buvo vienas iš musišku — prie kurio galima buvo šauktis — bet pernai kas nenorėjo kreiptis prie žydu — tai nežinojo pats ką daryti, ir priverstas buvo važiuoti į Klaipėdą.

Pirmą kart atvažiavusius į P., užpuola tuojuas žydai-faktorai, kurie siulyja namus dėl pasamdymo ir už savo tarnavimą gerai nuplėšia tą, kuris samdo ir tą kuris parsamdo. Gydnamyje ant balių neapšedavo iki šiol be tokio žydo-faktoro, bet šįmet, pareikalavus svečiams, policmaistras atitolino jį. *Bite.*

Utena (Vilkmergės apskr.)

Pirm dešimties metų šitas pilelis buvo sudegęs iki pamatų. Tada sudegė ir bažnyčia.

Nusistebėjau dabar pirmą kart po gaisrui Utėną pamatę. Netik jokio ženkle praėjusios nelaimės neliko bet, priešingai, visas mestelis toli gražesnis dabar, nekaip pirmiaus buvo. Vietoje senosios medinės bažnyčios pastatyta puiki murinė. Vidurije bažnyčios tarpo kitų gražių daigtų puolė man į akis labai dailiai iš geležies nukaltas „žirondėlis“ ir sakyklė, bet kaip-gi nusidvyčiau, dasizinojęs, jog tie daigtai yra padirbti vieno kaimiečio — lietuvio.

Mat, jau ir lietuviai pradeda kaip kur apseit be pagelbos svetimtaučiu. *Vilkunas.*

Laikraštyje „Rižskij Viestnik“ (22/10. liepos m. šių metų) atspaudintas gana įžymus įžanginiu straipsnis apie Latvių ir Estų šios gadynės tautišką krutėjimą. Nors „R. V.“, kaip tai ir priguli įžanginiame straipsnyje, duoda tiktai trumpą ir abelną apžvalgą dvasiško veiklumo Baltijos kampo gyventojų, vienok, man rodos, lietuviai ir tai bus žingeidu, o gal ir pamokslinga, perskaityti. Todėl, be tolymesnių paismų ir ilgų komentarijų (o iš trumpų komentarijų begu but kokia nauda), supažįsiu tiesiog su paminėtu straipsniu. Atkartuju da syki, kad tai įžanginis straipsnis laikraščio „Rižskij Viestnik“, tikrojo brolio „Vilenski'o Viestnik'o. Štai įtalpa paties straipsnio:

„Isiziurint į Baltijos svetimtaučių (inorodcev) gyvenimą, negali nepatėmyt, kad pas juos šią gadynę eina smarkus trusavymas apie sutvirtinimą savo tautišku įpatybių, išdirbimą toje šalyje įpatingos „kulturos“. Mums nesykį jau teko išreikšt savo nuomonę apie šitą metantįsi į akis apsiereiskimą vietinio gyvenimo ir paaiškinėt jo budą, sieki ir galimas pasekmes. Nekenkia tarpais apžvalginėt išgavimus smarkaus ir įvairaus trusavimo apginėjų latvių ir estų atskalos. Ant pirmos vietos priguli, žinoma, išstatyt laikraščius, kurie jau pusėtinai subrendę ir vis labyn plinta tarp žmonių, platindami tarp jų idėjas, kurioms patys tarnauja. Latvių ir estų laikraščiai išeina iš spaudos tukstančiais ekzemplierių ir pasiekia tolymiausius kampelius šio krašto, privadžiodami tamsius žmones apie latvių ir estų kulturiškus siekius, apie kuriuos da neseniai tenai nebuvo nieko girdėti. Spaudos žodis tarpo žmonių, įpač sodiečių, daug pajiegia ir neabejotina, kad spaudos platinamos idėjos užgriebia vis daugiau svieto ir įsikėri vis gilyn į žmones. Vienok skaitlius jau išeinančių laikraščių paminėto krutėjimo vadovams rodosi negana didelis ir randasi vis nauji šitame dalyke užmanymai. Neseniai latvių laikraščiai apsvarstė klausymą apie reikalingumą išleist latvišką laikraštį su iliustracijomis dėl namų, idant nereikėtų šeimynykščiams griebtis prie tokių laikraščių „svetimose kalbose“. Skelbia taipgi užmanymą išduot latviškoj kalboj ukės ir sodininkystės laikraštį. Platinimasis laikraščių neužkenkia spaudinimui apstaus skaitliaus knygų ir brošiurų. Net pradėta spaudit latvišką enciklopėdiją ir užmanyta išduot paveikslingą žodyną, užmanyta taipgi pradėti neuzilgo sustatinėt, po redakcija „Postimes“ išdavėjo Germano, enciklopėdiją estų kalboj. Greta spaudos stovi didokas skaitlius paplitusių kaimuose ir miestuose draugysčių platinančių, tokias-pat idėjas. Tos draugystės anga kaip grybai po įvairiais,

užvadinimais ir priekabėmis. Podraug su kasdieniniais susiejimais daug daro ir susivažiavimai, dainininkų ir kitokios šventės, ant kurių susitelkia tukstančiai žmonių iš visokių vietų, kurie paskui išnešioja po visus šio krašto kampelius tai, ką permanė (?) per šventes ir ant susirinkimų. Nespejo pasibaigt estų giesmininkų šventė Dorpatė, štai jau rengia latviai didelę šventę Mintaujoj'. Šitas visas šventes įsteigia paprastai su įvairiomis labai švariomis ir net vertomis priėjautos priekabėmis, bet iš šalies pamatinio mierio ir vertės jos maža kuom skiriasi nuo kits kitos, nors nevisada tikras jų budas apsirėiskia prigulinciai (?) aiškiai. Verta, paveikslan, atsimint pakeltą prieš keletą metų latvių giesmininkų šventę Rygoj', idant permant prigulinciai būdą ir mierį panašių susitelkimų. Po draugysčių ir susirinkimų eina teatras, vis brenstantis ir iš didelių miestų pliečiantis savo veiklumą ant mažų miestelių. Nuo ateinančių metų užmauyta Rygos Latvių teatre įvest net latvišką operą, dėlko surėdytas orkestras, kuris pavestas kapelmeisteriui, latvini. Praėjusį pavasarį latvių teatro truppa atlaukė mažus miestelius. Dorpate estų teatrą prilaiko draugystė „Vanemuine“. Yra ir kitos sodžiuose ir miestuose latvių ir estų truppos. Vienu žodžiu, visose dalise vietinio gyvenimo duodasi patėmyt smarkus stengimasis išdirbt „tautiškus pamatus“, o daugelyje vietų ir mokslinycia da eina tuomi pačiu keliu. Pamaži auga rumas latvių ir estų „kulturiškos savbutybės“ (samobitnosti). Šitas vis augantis processas neabėjotinai vertas, kad apie jį apsimislyti ir pastatyt klausymą: Kur mes einame? P. A.

Isz svetimu szaliu.

Iš Magiliavo rėdybos, Oršos apskričio, Babinovyčių valsčiaus (lietuviškos naujokynės).

Nuo keliolikos metų pradėjo lietuviai kraustyti Magiliavo rėdybon. Kurie iš pradžios nuvėjo, tie išiskirstė po visą rėdybą, ir pragaišino savo kalbą ir tikėjimą. Tokių dabar negalima atskirti nuo ten gyvenančių baltgudzių. Bet, kurie persikėlė apie 1882 — 3 metus (o šitam laike užvis daugiau ten išvažiavo), tie apsigyveno draugėj' ir užėmė čielas apielinkes, kurias baltrusiai vadina „litauskija akalicy“. Girdėjau, kad apie pilelę Čausy esas nemažas skaitlius lietuvių... o gal ir kitur kur yra. Kuodangiausiai mūsų santaučių susirinko augščiaus paminėtoje vietoje, t. e. Babinovyčių valsčiuje. Cia, pagal liudijimą buvusio klebono tos parakvijos, gyvena jų apie 2000 žmogysčių, taip, jog katalikiška parakvija ką ne vien iš jų susideda, nes lenkų ten yra tik apie 500, o ir tie nedidiai rupinas apie bažnyčia. Vienok, nors galima sakyt', jog parakvija grynai lietuviška — kunįgo lietuvinjko ik šiam metui nebuvo. Turėjo jie kunįgą Heit'ą, kurs nemokėjo, nes nesimokė mūsų kalbos. Jis ten išbuvo 6 metus ir pats, budamas lenku, norėjo sulenkjti lietuvius. Vienok dyvinas daigtas, kad mūsų žmonelės, kurie, Kauno rėdyboje gyvendami, savo kalbą turi užniek, išsinesinę iš tėvynės pradeda ją mylēt ir Babinovyčiuose, kaip kunį-

gas H. norėjo dalit jiems lenkiškus pradžiamokslus, idant jie mokitų iš jų savo vaikus, tie atsiliepė, kad jiems reikią lietuviškų knigelių, o lenkiškų suvis nepriėmė. Matosi iš to, jog jie supranta reikalingumą knjgų savo kalboje, vienok mažai jų turi, pagaliaus maldaknjgių nekurie jau pristygo, nes senosios nuplyšo, o naujų nežino iš kur ir kaip gauti. Reikyt apie tai pasirupiti tiems, kurie gali. — Taippat nevirsta jie į maskolius ir ligšioliai stipriai prisilaikė prie lietuvytės; gavęgi lietuvinjka kleboną, gal, ir toliau lygiai turėsis. Kaip prisėjo man pas juos buti, tai vienas gyrės, jog iš visos parakvijos paskutinius metus nė vienas lietuvis, neapsivedęs su gude, vienok skundės, kad dvi lietuvaitės, kurios pirmiau tarnaudamos dvare susilenkino, paskui abidvi už maskolių-staciatiškių ištekėjo. Čia reikia pridēt, kad ten gyvenanti baltgudžiai yra dideli girtuokiai, užtatai tamsus, kaip rudenio naktis, nors žemės turi nemažai; lietuvius jie stato, kas yra teisybė, augščiaus už savę ir iš visų išgalių stengiasi su jais susigiminiuoti, tik šarvai katalikystės ligšioliai užlaikė lietuvius nuo susimaišymo ir išsitautinimo. Vitkunas.

Mes ir žydai.

[Pabaiga].

Dėl pasiekimo šio mierio laikraštis stengsis; 1. Ištyrinėti žydu darbus visuose tuose karštuose, kame jie apsigyvenę yra, ir išrodyti priežastis, visuomet tas pačias, dėl kurių žydai visur tur buti laikomi už priešus draugystės; 2. Apgarsjti dokumentus tikrus ir svarbius bet mažai žinomus, žydijos dasileidžiančius; 3. Surašyti atsitikimus Prancuzijoje arba kitur, kurie norint istolo žydu dasilies; 4. Duoti vietą skūstis toms asaboms, kurios, nuo žydijos nukentėję yra; 5. Remtis su klaidomis ir melagystėmis, žydu paleistomis, idant svietas kitaip kalbėtų apie atsitikimus, kame jie nagus buvo prikišę ir t. t. Svetur, Vokietijoje, ir Francuzijoje, žydu tēra tik 3 iki 4%, Lietuvoje-gi žydu yra iki 20%, o tai šešis kartus daugiau.* Taigi, jaigu už rubežiaus šviesus žmonės galvojasi apie tai, kaip nuo žydu apsigiti, tai mes pas kuriuos žydu yra šešis kartus daugiau neng Europo's — ar gi mes rankas jau visiškai nuleisime ir lauksime, kada žydai visus mūsų krašto turtus suėmę, mus į vėrgus apvers ir mūsų bažničias sugriaus?

Ne!

Todėl „Varpe“ ir „Ukinjke“ o gal ir kiti laikraščiai prie to prisidės — mes stengsimės išrodyti skaitytojams dvasišką žydu veidą. O gerai žydu pažinus, tikimės, jog ir vaistas prieš juos atsiras!

*) Gardyno rėdyboj' ant 1,227,000 gyventojų — žydu yra 229,600 tai yra 19,7%. Kauno rėdyboj' ant 1,445,000 gyventojų — žydu yra 269,500 — o tai 19,0%. — Tai pagal Veniukov'ą buvo 1886 m.

Italpa: Mes ir lenkai, -ja-. — „Miškas užia“, V. Korolenko's. — Tėvyniški varpai. — Dorumas dvasiškai sergancijų, V. Čižas. — Apžvalga nekurių priežastijų didžios Prancuzų revoliucijos, P. I. — Audiatur et altera pars, Šernas. — Iš Lietuvos, Bitė. — Utena, Vitkunas. — Iš Latvijos, P. A. — Žinios iš svetimų šalių, Vitkunas. — Mes ir žydai. —